

hêviya gel

Sal: 2
Hejmar: 14
Adar-1988

KARKERÊN HEMÛ WELATAN Û GELÊN BINDEST YEKBIN!

SÖMÜRGEÇİ BURJUVAZİNİN BUNALIMI BÜYÜYOR Örgütlülüğü ve örgütlü eylemliliği yükseltelim !.

Türkiye ve Kuzey Kürdistan'da sömürgeci burjuvazinin içinde bulunduğu bunalım ve yükselen toplumsal muhalefet, yeni bir dönemin kapılarını aralıyor. Faşist yönetimin, süngü zoru ve bol yasaklarla uygulamaya çalıştığı ekonomik politikası bunalımı aşmaya yetmiyor. Bu bunalımın siyasi arenaya yansımaları önlenemiyor. Sömürgeci burjuvazi en dokunulmaz konularda köşeye sıkışıyor, geri adımlar atmak zorunda kalıyor.

İkinci Özal iktidarının tüm "önlem" paketlerine rağmen ekonomide açılan gedikler kapanmıyor. Bir yer onarıncı ayrı yerden patlak veriyor:

- Enflasyondurdurulamıyor. Aksine 87 sonlarında %70 lere çıkan enflasyonun bu yıl içinde daha bir artacağı gözleniyor.

- Türk Lirasının değeri büyük bir hızla inişe devam ediyor. Şimdiden 1200 TL olan bir ABD dolarının, en iyimser tahminlere göre, yıl sonuna kadar 1800 TL olacağı belirtiliyor.

- Bunu önlemenin yolu olarak faizler arttırıldı. Bankalar %72'ye kadar faiz ödeyebiliyor.

- Ancak, faiz oranlarının yükseltilmesi ve döviz fiyatlarındaki durmak bilmiyen artış yatırımları geri çekiyor, zorlaştırıyor. Zaten, iki yıldan beri alınan dış borçlarla ite kaka yapılan yatırımlar son bunalımla iyice yavaşlayacak.

- "Borç yığının kamçısıdır" mantığıyla alınanların ödenme zamanı geldi. Bu yıl içinde 6,5 Milyar Dolar dış borç ödenmesi gerekiyor. Türkiye'nin döviz girdileri bunu karşılayamadığından, taze borçlarla eski borçlar ödenmek zorunda. Bu taze borçlar ekonomiye yeni külfet getirecek, dış borçlar %3.5 oranında (yaklaşık 7 Milyar dolar) artmış olacak.

- İç borçlardan sadece devlet tahvillerinin borcu 12 Trilyon Türk lirasına ulaşmış durumda. (ancak bunları saymasak da olur, zira devlet çamura yatıp bunu vermeyebilir!.)

Bütün bu gerçeklere, birde Emperyalist-kapitalist dünyanın 88 yılında içine girdiği bunalımı ve bunun Türkiye'ye yansıtılmasının kaçınılmazlığı düşünülürse Özal ekonomisinin daha şimdiden sıfırı tükettiğini görmek mümkün.

Bu bunalımın ağır faturası yine emekçi kesimlere ödetilmek isteniyor. Bu nedenle emekçilerin ulusal gelirden aldığı pay gittikçe düşüyor. İşsizlik, resmi rakamlara göre %16 civarında iken 1 Milyon 352 bin kişi iş bulmaktan umudunu kestiği için kayıtlara geçmiyor. Yatırımların duracağı önümüzdeki dönemde işsizliğin daha da artacağı, işsizler ordusunun tehlikeli bir hal alacağı burjuva ekonomistlerinin bile kabullendiği bir gerçek. Kendi yarattıklarından şimdi korkuyorlar.

Son iki ay içinde peş peşe gelen zam furyası işçinin emekçinin yoksulun feleğini şaşırttı. Yosulluk ölüm sınırını zorluyor. Son aylarda 3 kez yapılan zamlarla fiyatlarda toplam %70 bir artış oldu.

Bunlar 24 ocak kararlarını savunan burjuva ekonomistlerinin bile kabullendiği gerçekler. Ve bu gerçeklerin doğuracağı sonuçlar, emekçilerin gittikçe kabağan öfkesi, işsizler ordusunun hangi kanalla akacağı kuşkusuz, burjuvaziye ürkütüyor.

Bu ekonomik bunalım süratle siyasi arenaya yansıyor. Kitleler yedi yıllık baskının, korkunun getirdiği hantallığı aşıyor. Tek tek intiharlar ve kısmi protestolar yerini, güçlü direnişlere, toplu kitlesel eylemlere terk ediyor.

Gerçi sömürgeci burjuvazi toplumsal muhalefetin öfkesini değişik alanlara akıtarak törpülemek çabasını da ihmal etmiyor. Ancak bunda, ne kadar başarılı olup olamayacağı, devrimci güçlerin çabasına ve devrimci muhalefetin örgütlenme düzeyine bağlı olacaktır. Bu konuda devreye sokulmak istenen burjuva muhalefet partileri, kitlelerin taleplerine rehberlik edemiyor. Olayların gerisinde kalan ürkek bir muhalefet, güven verici olamıyor. DYP ve SHP olaylar karşısında kendi varlığını korumaya çalışıyor. Hergün yeni yeni istifalar yeni yeni bunalımlar burjuva partilerinden eksik

olmuyor.

Burjuva muhalefetin durumu bu iken Türkiye işçi sınıfı kendi sorununa çözüm bulmanın çabası içinde, mücadelesini yoğunlaştırıyor. Tüm yasal engellere rağmen, uzun süreli toplu grevlere gidiyor. Dayanıyor, direniyor ve başarıyor. 2650 işçinin katılımıyla 63 gün süren Netaş grevi, Petrol-iş sendikasının KIPLAS'a bağlı 63 işyerinde 9700 işçinin katılımıyla uyguladığı grev, Migros işçilerinin 3 ay devam eden grevi, Deri-iş sendikasına bağlı 124 işyerinde 3500 işçinin katılımıyla 129 gün süren grevler, işçilerin kazanımlarıyla sonuçlanan örnek eylemler oldu. Bazı işyerlerinin deri işçilerine karşı lokavt uygulaması üzerine 3.000 işçinin, izinsiz Kazlıçeşme -Zeytinburnu sokaklarına dökülerek sloganlarını haykırması, ardında 8 sendikaların desteğiyle "Lokavtı protesto ve grevlerle dayanışma" mitingi işçi sınıfına yakışır coşkunlukta başarılan eylemlerdi.

11 Mart 1988 de Türk-İş'e bağlı tüm sendikaların ve bağımsız bazı sendikaların da katılımıyla, uyarı niteliğinde, bir günlük yemek boykotu yapıldı. 1.5 Milyon işçi birlik ve beraberlik içinde sömürüye ve baskıya karşı kinini eylemliliğe dönüştürdü. Kuşkusuz, uzlaşmacı Türk-İş yöneticileri emekçilerin öfke-

Devamı Sayfa 2 de

Emperyalist, sömürgeci oyunları boşa çıkarmak için. . .

Lokman Polat

Kürdistan ulusal demokratik hareketinin her alanda aktif olarak sürdürdüğü mücadele sömürgeci TC'yi sıkıştırıyor. Kürt ulusunu inkar temelinde sürdürülegelen resmi politika iflas ediyor. Dünya ilerici, demokratik kamu oyunda TC'nin Kürt politikası yeriliyor. Sömürgeci TC bu politikasıyla gülünç duruma düşmüş.

AT'ye (Avrupa topluluğu) üye olmak için can atan TC, üyelik koşullarına haiz olduğuna dair Avrupayı inandıramıyor. TC'nin AT'ye üye olmasının önüne en büyük engel olarak Kürt sorunu çıkıyor. AT'ye girme hazırlığı yapan TC'nin sırtında taşıdığı Kürt sorunu kamburuyla AT'ye giremeyeceğini biliyor. Avrupalıların ve dünya ilerici kamuoyunun "Türkiye'de Kürt yok" diyen TC'nin resmi politikasına inanmadıklarını TC'nin en yetkili ağızları bile itiraf etmek zorunda kalıyor.

6 Mart 1988 tarihli Nokta dergisi, "haftanın itirafı" başlığı altında TC başbakanı Turgut Özal'ın şu sözlerini aktarıyor: ". . .**Tutuklular**

için bir tercüman bile tutulmuş, bunun üzerine yurt dışında 'Kürt yok, kürtçe yok, bunlar Türk, Türkçenin bir lehçesi var' yolundaki savunmamızın bir manası kalmamıştır." diyor.

Daha önce, dönemin Genel Kurmay Başkanı Nejdet Üruğ'un da Kürt sorununu, İspanya'daki "azınlıklar" sorunu şeklinde yorumladığı hatırlardadır. İspanya'da bilindiği gibi Bask sorunu vardır. İspanyanın AT'ye üye olma girişiminde en çok İspanya hükümetinin başını ağrıtan bir sorundu. Daha sonra İspanya hükümeti Katalonya bölgesine göstermelik ve çok sınırlı bir özerklik vererek sorunu hal etme cihetine gitti.

Günümüzde ABD emperyalizminin Kürt sorununa eğilmesi, konuyla ilgili raporlar hazırlayıp yayınlaması, TC resmi ağızlarının Kürt sorunu gerçekliği karşısında zorunlu itiraflarda bulunması, Avrupa'daki bazı Kürt kurumlarında çalışan Kürt "aydınlarının" Kürdistanın bağımsızlığını istememeleri, salt dil ve kültür sorunundan

bahsetmeleri ve bu doğrultuda basına verilen demeçler, aynen İspanya ve Bask sorununu animsatıyor.

Bu konuda Kürt ulusal demokratik hareketi, radikal güçler uyanık ve çok dikkatli davranmak zorundadırlar. Gelişmeler devrimci hareketin iradesi dışında oluşursa ve ulusal demokratik hareket müdahaleci olamazsa o zaman çok cesitli politik oyunlarla burjuvazi kendisine bağlı bir avuç reformist, teslimiyetçi, bürokrat (burjuva partilerindeki Kürt kökenli unsurlar ve sömürgeci burjuvaziye direkt bağlı olan Kürt işbirlikçi burjuvazisi) unsurlarla birlikte ulusal demokratik hareketin tasfiye edilmesini hedefliyerek kendi çıkarlarına uygun bir biçimde Kürt sorununu bertaraf etmeye çalışacaktır.

Önümüzdeki süreçte daha da kızışacak olan ulusal demokratik devrim savaşımının önünü almak, devrimci yurtsever örgütlerin kitlelerle var olan organik bağını koparmak, örgütleri desteksiz bırakmak için, sömürgeci burjuvazi, birçok değişik oyunlara başvurmaya çalışacaktır.

Sömürgeci TC'nin bu isteğini kursağında bırakmak ve oynamak isteyeceği oyunları boşa çıkarmak için ülke zemininde mücadeleyi daha da geliştirerek ve gerçekleri yılmadan, usanmadan kitlelere açıklayarak siyasi mücadele temelinde ajitasyon, propaganda ve örgütlenme yöntemiyle kitleler seferber edilmeli, muhtemel gelişmelere müdahale edilmelidir.

Kürt sorunu, emperyalist politikaya uygun olarak salt bir kültür sorunu olarak çözümlenmesinin, emperyalistlerin, sömürgecilerin ve Kürt işbirlikçilerinin çıkarlarına uygun olduğunu, Kuzey Kürdistan bağımsızlık mücadelesini sekteye ugratacağını, büyük bir zarar vereceğini, Kürt ulusal demokratik hareketini tasfiyeye yöneleceği vb. gerçekleri kitlelere açıklamak, Kürt yurtsever, devrimci, sosyalist örgütlerinin önünde duran en büyük görevdir.

Kürt halkının çıkarına olmayan emperyalist çözümleri ve oynamak istedikleri oyunları boşa çıkarmak için görev başına.

● ● ●

BUNALIM BÜYÜYOR..

Baştarafı Sayfa 1 de lerini törpüleme bir araç olarak kullanılacaklar. Ancak eylemler ve gelişmeler işçilerin sırtındaki tozu sirkeliyor. Yeni dönem kendi öncülerini doğuruyor. Tür-İş yöneticilerinin üstlendiği fren görevini ne zamana kadar devam ettirecekleri meçhul.

Bütün bunların yanısıra, Kürdistan sorunu ile ilgili tartışmalar, burjuvazinin bütün kurum ve kuruluşlarını sarsıyor. Kürdistan'da boyutlanan mücadele TC'nin tabularını yıkıyor. Son aylarda, M.Ali Eren'in meclis konuşması üzerine tartışmalar henüz durulmadan, Şubat ayında Diyarba-

kır zindanlarında başlatılan topyekün direniş, kısa sürede geniş yankı uyandırdı. Yurt içinde ve yurt dışında çok değişik çevrelerden hak ettiği desteği aldı. M.Emin Yavuz'un şehit olması ve 25 tutuklunun ağır rahatsızlanmasına rağmen eylem başarıyla sonuçlandı. Genel Kurmay, Başbakanlık ve Cumhurbaşkanının ortak müzakereleri sonucu, Kürt dilinin konuşulması serbest bırakıldı. 19 Şubattan beri Diyarbakırda aileler, yıllardır konuşamadığı insanlarıyla Kürtçe konuşarak görüş yapmakta. Bu resmi karar, Anap'ın içini karıştırdı. Diyarbakır olaylarında bazı Milletvekillerinin tavrı ve

SHP Diyarbakır il merkezinin tutumu SHP içindeki karışıklıkların bir nedeni oldu. Olay birçok kesimlerde saflaşmalara kaynaklık etti. Sömürgeci burjuvazi bu yenilgiyi henüz hazmetmiş olmakla birlikte, artık, kazanılan mevzilerden kitlelere geri adım attırması da mümkün görünmüyor.

Burjuvazi her alanda derinleşen bunalımını görüyor. Siyasi alanda baskının önleyici olamayacağı hesabını iyi yapıyor. Bu nedenle reformist, teslimiyetçi, hatta 12 Eylül Mahkemelerinde Evren'i şahit gösterip sömürgecilerin ne kadar sadık dostu olduğunu ispata çalışan "dör-

düncü ordu doğuya" deyin burjuvaziye yol gösteren sözüm ona "sosyalist" leri ve bazı Kürt aydın ve işbirlikçilerini yedeğine almış bulunuyor. Muhtemel gelişmeler karşısında toplumsal muhalefetin önünü kesebilecek yeteri kadar yedek istepnesi var burjuvazinin.

Devrimcilere düşen görev, burjuvazinin içine düştüğü bunalımı ve kitlelerdeki hoşnutsuzluğu iyi hesaplayıp, mevcut devrimci birikimi en iyi bir biçimde kullanabilmek için örgütlülüğü ve örgütlü eylemliliği geliştirmektir. Zafer Kürdistan halkının; zafer Türkiye işçi sınıfının olacaktır.

Amnesty-Büro besetzt

Kurdischer Verein forderte Solidarität

stern die TSK (Sozialistische Bewegung Kurdistan) das gleiche bei amnesty international in der Villa Ichon. 40 Bremer Mitglieder dieses Vereins, einer Abspaltung dereher Mos-

Kurden besetzen von amnesty internat
 Ebwa 40 Mitglieder der Sozialistischen Bewegung Kurdistan (TSK) hat vorübergehend das Büro der Bremer der Gefangenenhilfsorganisation amnesty international (ai) besetzt. Sie protestieren mit, wie es in einer Pressemitteilung den „faschistisch-chauvinistischen der Türkischen Republik. Außerdem sie mit ihrer Aktion ihre Solidarität

40 Kurden bese

YAŞASIN DİRENİŞ!

Foto: Katja Hedding

Yoldaşlar,
 Sömürgeci faşist iktidarın Halkımıza karşı topyekün yok etme politikası hepimizce malumdur. Bu iğrenç politinin bir parçası olarak sömürgeciler, zindanlarda halkımızın en kararlı ve ileri unsurlarını teslim alarak, onurunu kırarak, sakat bırakarak ve öldürerek emeline kavuşmak istemektedir. Bu nedenle dire-

nişler eksilmedi. Can verildi, değerli insanlarımız şehit düştü, ancak geri adım atılmadı. Ve insanlık onuru zorbalığa üstün geldi, geliyor.

Bu sürekli zorbalıklara karşı Şubat ayında Diyarbakır cezaevinde başlatılan ve giderek yaygınlaşan açlık grevine omuz vermek için biz Tevgera Sosyalist a Kurdistanê taraftarları olarak B.Almanyanın

Bremen eyaletinde 18 Şubat 1988 günü 40 kişilik bir grup halinde Uluslararası Af Örgütü bürosunu basarak 6 saat bir süreyle işgal ettik. Cezaevi direnişçilerinin istemlerini dile getirdik. Türk devletinin bu uygulamalarının protesto edilmesini sağladık. Eylemimizin amacını ve cezaevi direnişçilerinin taleplerini basına bildirdik. Eylemimiz başarıy-

la sonuçlandı. Köln radyosu türkçe haber olarak eylemimizi verdi. 19 Şubat tarihli gazetelerin birçoğunda eylemimiz ve cezaevi direnişçilerinin talepleri yer aldı.

-Yaşasın direniş!

-Zindanlardaki direnişçilerle dayanışmayı yükseltelim!

Hêviya Gel

Bremen muhabiri

nereden nereye ?

Örgütsüz kitlelerin bir yığın olmaktan öteye gitmediği gibi, ilkeli birliklerin güçlükleri birlikte yeneceği bilincinde olan örgütlerimiz Tevgera Sosyalist a Kurdistanê çatısı altında birleşerek, ülkemiz tarihinde ilk defa bir siyasi birliği gerçekleştirdi.

Yükünün ve sorumluluğunun bilincinde olan TSK'nın amacı savaştan bir sınıf örgütü yaratmak ve bu anlamda kitleselleşmektir. Ülkemizin somut tahlilinden yola çıkarak kısa bir zaman diliminde kat ettiği mesafe küçümsenemez.

Tarihimizin şanlı sayfalarına baktığımızda, yadsıdığımız, ülkemizin somut koşullarına göre halk hareketlerinin örgütlenemediği. Bu nedenle bugün de ivedi görevimiz halkımızı kurtuluşa götürecektir sağlıklı bir örgütün yaratılmasıdır.

Tevgera Sosyalist a Kurdistanê azimle, böyle bir yapıyı oluşturmak için başta ülke zemini olmak üzere Ortadoğu ve Avrupa üçleminde, çok sınırlı olanaklarla çalışmasını sürdürdü. Doğru çizgisinden ödün vermeden bu çalışmayı sürdürüyor.

Yaşanan bu süreçte, ülke ve Ortadoğu şartlarını göğüsleyemeyerek dökülen bazı insanların, üst telden dem vuran bazı sanatçılar gibi gazel okuması boşunadır. Açık olan, bunların, ahtapotun kollarından kaçır gibi, örgütlülüğünden kaçarak son nefeslerini özledikleri son durakta almalarıdır.

Çok konuşmanın değil, inanç ve yürekliliğin yaşam bulduğu ülkemizde, halkımızın bizlerden beklediği ve istediği daha fazla özveridir.

Bu olumsuzluklar Danimarkadaki TSK sempatanları olarak bizi etkilemediğini söy-

lersek yerinde olur. Bu insanların, hareketin bütünlüğüne yönelik geliştirdikleri sinsi ve ahmakça politika, göle maya atma misali, bir iki sempatanın kafasını bulandırmaktan öte gitmedi.

Gelişmelerin bilincinde olan Danimarka birimindeki TSK sempatanları daha güçlü bir TSK için azimle ve disiplinle çalışmalarını sürdürüyor.

- Yasasın TSK'nın devrimci çizgisi

HEMO
 DANIMARKA

8 MART VE KADINLARIMIZ. . .

BERÇEM

KISA TARİHÇE

Alman sosyalist kadın. Clara Zetkin, dünya sosyalist kadınlarının 1910'da yapılan II. Konferansına yılın bir gününün "Kadınlar Günü" ilan edilmesi önerisini götürdü. Clara Zetkin'in bu önerisi kabul edildi. Başlangıçta değişik ülkelerde değişik tarihlerde kutlanan kadınlar günü; daha sonra sosyalist kadınların önerisiyle 8 Mart'larda kutlanmaya başlandı. Dünya sosyalist kadınlarının böyle bir günün yaratıcısı olmaları anlamlıdır. Bu gün dünyanın ezilen, sömürülen, emekçi, proleter, aydın, köylü kadınların günüdür. Kimilerin iddia ettiği gibi her boydan, her sınıftan kadınların günü değildir.

Bugün, sömürüye ve baskıya karşı mücadeleci özelliğini, ağır çalışma koşullarını canları pahasına protesto eden Newyork'lu terzi kadınlarının şanlı eylemlerinden ve sovyet işçi köylü kadınlarının 8 Mart 1917'de (eski takvime göre 23 Şubat) Petrograt caddelerinde ekmek için yürümelerinden almıştır. Bu nedenle 8 Martlar sömürüye, eşitsizliğe karşı seslerin daha bir yükseltildiği uluslararası dayanışma ve mücadele günüdür.

Kadın sorunu toplumsal sorunun bir parçasıdır

Kadın sorunu toplumsal bir sorundur. Bu nedenle sorunun çözümü de toplumsal kurtuluşa yatar. Bu sorun burjuva toplumlarında yüzyes reformlerle vb. çözülemez. Emekçi kadınların kendi cinsine mensup fakat sömürücü sınıfa dahil kadınlarla aynı amaçlar çerçevesinde birleşebilmeleri mümkün değildir. Burjuva sınıfına dahil kadınların amacı; mücadelenin sınıfsal karakterini saklamak, onu rayından saptırmak, cins

sömürüsü sınırlarına hapsedemektir. Bu konuda Alman sosyalist August Bebel şöyle diyor:

"Bizim amacımız, burjuvaların istediği gibi bugünkü düzende kadınla erkeğe eşit hak sağlamak değil, bundan daha ileriye giderek bir insanı diğer insana muhtaç yapan bağları kırmak, her iki cins de bağımsızlık vermektir. Kadın sorununun çözümlenmesi, toplumsal sorunların, toplumsal düzen sorununun çözümlenmesi demektir. Bu nedenle kadın sorununun kesin şekilde çözümlenmek isteyenler genel toplumsal sorunları bütün insanların yararına göre çözümlenmek isteyenlerin, yani sosyalistlerin cephesine girmelidir." (August Bebel- Kadın ve Sosyalizm s.12)

Emekçi Kürt kadını üçlü baskı altındadır

Kürt kadını kadın olduğundan dolayı (cins sömürüsü), sömürge bir halkın insanı olduğundan dolayı ve toplumun ezilen sömürülen sınıfından olduğundan dolayı (sınıf sömürüsü) ezilir, sömürülür, baskı görür.

Kadınların toplumsal-ekonomik hayata atılmaları, toplumda yer edinmeleri, bağımsız karar veren biligili, kültürlü insanlar haline gelmesi, sömürgecilerin işine gelmez. Kadınlarımızı, toplumsal gelişmeden uzak tutmak, burjuvazinin ve faşizmin baş görevlerinden biridir. Burjuvaziye göre kadın: içi boşaltılmış, düşüncesi yok edilmiş vitrin süsünden, kukladan başka birşey değildir. Zaten yapılan yayınlar, reklamlar, sınıf bilincinden uzak kişiliksiz süsten başka birşey düşünmeyen kadın tipini yaratmayı amaçlıyor. Böylelikle kadınlar istenilen kalıba sokulmak isteniyor. Basının,

reklamların vb. bilinç altına yerleştirdiği kadın tipinin etkilerini kıramayan, baskısını hisseden ve giderek burjuva özentilerine kapılan kadınlarımız da az sayılmaz. Vaktinin hemen hemen hepsini boş şeylerle geçiren, yaptığı yemeklerle, pastalarla övünen, anlamsız dedikodularla zaman öldüren fakat Kürt halkının kurtuluş mücadelesine dolaylı yada dolaysız destekte bulunmayan kadınlarımızın uyanma zamanı gelmiştir artık. Burjuvazinin, sömürgecilerin oyununa gelmiyelim, onların istediği tipten kadınlar olmak istemiyorsak; kendimizi geliştirme bilinçlenme olanaklarını zorlayalım ve imkanlar ölçüsünde Kürt hal-

kının kurtuluş mücadelesine omuz verelim.

sömürgeci burjuvazi ülkemiz K.Kürdistan'da gelişen ve hakim olan kapitalist ekonomik ilişkilere rağmen, feodal gerici üst yapı kurumlarını yaşatmak için elinden geleni yapıyor. Kan davalarını körüklüyor. Halkımızı birbirine kırdırtmak için sunni çelişkiler yaratmak istiyor. Bir kısmını da kendi halkına karşı silahlandırıyor. Kadın konusunda da süregelen feodal anlayış biçimlerine ve haksız feodal uygulamalara göz yumuyor. Toplumumuzda etkileri görülen feodal anlayışa göre kadın erkeğin kölesinden başka birşey değildir.

Görevi, çocuk doğurmak, ev işi yapmak, her işe karışmak, dört duvar arasında oturmaktır. Kadın kısmı fazla konuşmaz, okumaz, erkek gibi siyaset yapmaz ve bunun gibi. Böylelikle kadınlarımız hak etmedikleri geri, pasif bir konuma düşürülmüştür. Bu gerici feodal anlayış biçiminin sonucunda binlerce kadın eğitimsizliğe mahkum edilmiştir. Kızlarımız çocuk denilecek yaşlarda para karşılığı istemedikleri insanlara satılıyor. Daha 13-14 yaşındayken ana yapılıyor ve çocukluğu elinden alınıyor. Bu feodal anlayışın kısa sürede kırılması mümkün değildir. Sözüm ona "devrimciler"de bile, yer yer, kendini gösteren bu anlayış biçiminin ortadan kalması bir süreç meselesidir. Devrimciler olarak kadına gelişme yollarını kapatan, özgürlüğünü elinden alan anlayışlara, uygulamalara karşı çıkmalıyız. Bu konuda halkımıza bilinç götürmeli, onları ikna etmeliyiz. Bu konuda

devrimcilerin kendi aile yaşantıları büyük önem taşımaktadır. Kadına dünyayı tanıma fırsatı vermeyen, onun sosyal, politik hayata atılmasını desteklemeyen, kendisini geliştirmesine fırsat vermeyen ve bu konuda feodal anlayışı koruyanların devrimciliği de kuşku götürür.

Şüphesiz, yılların yarattığı şartlanmışlıklar bir günde kırılmaz. Fakat devrimciler, sürecin gerisinde kalmamalı, bu konuda da kendilerini yenilemeli ve sürece katkıda bulunmalıdır. Bu konuda gericiliğin etkilerini kırmak için mücadele etmek görevimiz olmalıdır.

Bütün bunların yanı sıra Kürt kadını halkıyla birlikte sömürge ulus olmanın beraberinde getirdiği baskıdan, sömürden payını alıyor. Dilini konuşması yasak, çocuklarını istediği gibi eğitmesi yasak vb. Kürt kadını geri bırakılmışlığın acısını en fazla çekenlerdendir. Bilişsizlikten, parasızlıktan dola-

yı, çocuklarını, canını sudan nedenlerle kaybediyor. Daha otuzundayken yaşamını ya ehliyesiz ebeler elinde, ya dağ yollarında doktora ulaştırılmak isterken ya da gelişigüzel alınan ilaçlardan dolayı yitiriyor. Kür kadını da erkeği ile birlikte sömürgecilerin zulmünü, işkencesini, baskısını görüyor. Cezaevi kapılarında sürünüyor. çocuklarına hem analık hem babalık yapıyor. Kısacası, işkence mapus, yasak, fakirlik, eğitimsizlik, çocuk sorunu, feodal şartlanmışlığın beraberinde getirdiği uygulamalar Kürt kadınlarının büyük bir çoğunluğunun maruz kaldığı problemler, acılar. . .

Kürdistan'da son yıllarda meydana gelen gelişmeler kadınlarımızı da etkiledi. Tüm engellere rağmen, okuma fırsatı bulan, politik hayata atılan, bilinçlenen, sömürgeye başkaldıran kadınların sayısı artıyor. Örneğin; 1988 Şubat'ında Diyarbakır cezaevinde siyasi tutukluların açık

grevini dışarda ceaevi duvarları arkasında destekleyen onlara omuz veren kadınlarımızın var olması ve sayılarının gittikçe artması, kadınların sömürüye, baskıya karşı direnmesi gurur vericidir.

Evet artık bizi susturamazsınız! Öfkeli, kederli yüreklerimiz birgün patlayacak. Yollarda doktorsuzluktan ölen Fatolar'ın, işkence tezgahlarında direnen, zindanlara tıkılan Zeynolar'ın, onların eşlerinin, oğullarının, kimse-siz öksüz bırakılan çocuklarımızın, okul yüzü görmeyen kızlarımızın, parasızlıktan canlarına kıyan insanlarımızın, kocasını memenjitt sonucu kaybeden, küçücük odada beşinci çocuğunu doğururken bakımsızlıktan, parasızlıktan ve ihmalden ölen Nusaybinli Hanna'ların hesabı sorulacaktır. Yeterki, sömürgecilere karşı mücadelede gereken yerimizi alalım, bağımsız demokratik özgür kürdistan için hep birlikte savaşalım.

• • •

Kamp Raport No:18'den Özetlenerek çevrilmiştir.

Küba'da devrimden önceki yıllarda özellikle 1950'lerden itibaren, birçok kadın sendikal hareketlerde aktif görevler almıştı. Devrim mücadelesinde de, devrimci mücadeleye katılmak üzere Plotonyum diye bir askeri birlik kurmuşlardı.

Devrimden önce kadınlar çok zor durumdaydılar. Devrimden iki yıl öncesine kadar Havana'da 270 resmi randevu evi, 700 bar vardı. Buralarda çalışan kadınlar günde 2,25 USA doları kazanıyorlardı. Bu kazanç normal iş yerlerindeki kazancın çok üstünde olduğundan fahişelik her geçen gün artıyordu.

Ocak 1959'da Zaferle taçlanan Küba devrimi kadınların da kurtuluşu oldu. Devrimden sonra da kadınlara büyük görevler düştü. İlk elde, Küba erkeğinin geleneksel hakimiyeti yavaş yavaş çözülmeye başladı. Kadınlar için yeni bir

aydın gelecek başladı.

Kübalı kadınlar devrimden hemen sonra 1960'ta ilk kadın derneğini kurdular. Ülkenin her tarafında bedava çocuk yuvaları ve kreşler açıldı. Kadınlara iş olanağı sağlandı. Okuma yazma seferberliği başlatıldı. Çoğu okuma yazma bilmiyen köylü kadınlar bir yıl içinde okuma yazma öğrendiler. Tüm kadınlar sağlık kontrolünden geçirildi ve sağlıklarını korumaları için bilgilendirildi, kendilerine yardımcı olacak kurumlar oluşturuldu.

1960-61 döneminde ABD'nin uyguladığı ticaret ambargosu ve ardından Küba'ya karşı giriştiği saldırıların boşa çıkarılmasında kadınlara büyük görevler düştü. Özellikle Domuzlar körfezi çıkarılması sırasında kadınlar aktif siyasi ve askeri görevler aldılar. Devrimin korunmasında ciddi sorumluluklar üstlendi-

KÜBA'DA KADINLAR

AİLE KANUNU

1975'te Parti, kadın haklarını formüle edecek yeni kararlar aldı. Bu karara göre; bir evde erkek ve kadının eşit iş yapması yasalaştırıldı. Buna göre ev işleri kadına yüklenilmeyecek, çocuk bakımı ve ev işleri kolektif çalışmayla yürütülecek. Pratikte kontrolü zor olan bu yasa kadınlar moral kaynağı oldu ve gelecek nesilin ilişkilerinde dikkate alınması gereken bir unsur oldu.

Kadınlar yaşamın her alanında faaliyette bulunuyor ve gerekli saygınlığı kazanıyorlar. İşsizlik, sağlık ve çocuk bakımı konusunda problemleri olmadığı gibi, boşanma ve çocuk aldırma konusunda da oldukça özgürdürler. Bazı istatistikler bunu açıkça ortaya koyuyor. Örneğin: Üniversite profesörlerinin %43'ü, halk muhafızlarının %48'i kadındır.

COCUK BAKIMI VE GÖZETİMİ

Çocuk bakımı ve gözetimi tamamen bedavadır. Çalışmak isteyen her anne bu hakka sahiptir. Bir anne doğumdan sonra iki yıl çalışmadan ve ücretini alarak çocuğuyla ilgilenme hakkına sahiptir. Çocuğa karşı devlet sorumludur. İlk, Orta ve Lise mecburidir. Üniversite okumak isteyen kız ve erkek çocukları için gerekli kolaylık sağlanmıştır. Yurtlar ve karşılıksız burslar öğrencinin ihtiyacını karşılayacak düzeydedir.

Batı Avrupa'dan Kübayı ziyarete giden Feminist Germaine Greer, Küba'da kadınların durumunu şöyle dile getiriyor: "Dünyada ilk ülkedir ki, kadın hangi işte isterse orda çalışır, hangi okulu isterse orda okur ve erkeklerle aynı ücreti alır."

B.Aram-L.Polat

Filistin halkının bağımsızlığa ve özgürlüğe olan özlemi siyonizme karşı mücadelede kendisini değişik biçimlerde dışa vuruyor. Filistin halkının ulusal kurtuluş mücadelesi zaman zaman geçici yenilgiler arak "duraksama" dönemine girse de, her defasında yeniden toparlanıp siyonist işgalcilere büyük darbeler vurarak devam etmektedir.

Özellikle 1982'de İsrail'in Lübnan'a saldırısıyla filistinli ulusal kurtuluşçu güçlerin aldığı askeri yenilgi sarsıcı oldu. Kısa bir süre için bile olsa askeri eylemlerde bir duraksama dönemi yaşandı. Yenilginin ortaya çıkardığı zaaf, bölünmeleri, dağılmaları beraberinde getirdi. Filistin halkının yasal temsilcisi olarak kabul edilen FKÖ'nün varlığını tartışanlar oldu. Birçok çevreler "bu iş burda biter" kanısına vardı.

Ama Filistin halkı, haklı mücadelesinin durdurulamayacağını, son birkaç aydan beri devam ettirdiği direnişlerle, dosta düşmana yeniden kabul ettirdi. 82 yenilgisinin getirdiği sorunlar veya yenilginin nedenleri henüz tamamen aşılmamış olsa bile, işgal edilmiş toprakların içlerine kadar uzanan gerilla eylemleri; ve özellikle, işgal edilmiş topraklardaki kitlesel direnişler, dikkatleri yeniden Filistin halkına ve onun ulusal kurtuluş mücadelesine çekmesine neden oldu.

Bilindiği gibi, Filistin halkının bir kesimi işgal edilmiş topraklar üzerinde yaşarken, bir bölümü de uzun yıllar devam eden mücadele sürecinde zorunlu sürgüne tabi tutulmuş ve değişik ülkelerde göçmen olarak yaşamak zorunda bırakılmıştır. Bu çilekes halk, göçmen olarak bulunduğu her ülkede bağımsız ve özgür bir Filistin için mücadelesini yürütürken, kendilerini göçmen olarak kabul eden ülkeler tarafından da zaman zaman katledilmiş, sürülmüş

FİLİSTİN HALKININ MÜCADELESİ YENİ BOYUTLAR KAZANIYOR

veya horlanmıştı. Bu durum hala devam etmektedir.

Siyonist işgalciler bir yandan işgal edilmiş topraklardaki filistinlileri sürgüne zorlarken, boşalttığı topraklara yahudileri yerleştirerek militarize etmekte, onlara her türü maddi imkanlar sağlamaktadır. İsrailin yürüttüğü bu çirkef politika tüm uluslararası baskılara ve bizzat israili ilericilerin protestolarına rağmen, ABD emperyalizminin desteğinde devam etmektedir. Özellikle Batı Şeria ve Gazza'da onbinlerce filistinli bu şekilde topraklarından ve yurdundan sürülmüş durumda.

Son aylarda işgal edilmiş topraklarda başlayan direnişler bu politikaya karşı Filistin halkının yürüttüğü mücadelenin bir parçası durumunda.

Ötedenberi işgalci politikaya karşı var olan tepki, başlangıçta öğrenci gençlik arasında eyleme dönüştü. Okullar eylem alanına döndü, yollara barikatlar kuruldu, işgalci askerler taşlandı. İşgal altındaki okulların kapatılması, gençlerin, hatta çocukların, kurşunlanarak katledilmesi olayları durduramadı. Aksine tüm Filistin halkının desteğini alarak devam etti. Olaylar geniş halk yığınlarının katılımıyla yeni boyutlar kazandı ve dünyanın dikkatlerini üstünde toplamayı başardı.

Başlangıçta kendiliğinden gelen basit gençlik olayları gibi görünen eylemin, aslında örgütlü olarak yönlendirildiği anlaşıldı. İşgal altındaki topraklarda yaşayan filistinlilerin toptan işi bırakmaları, dükkanların kapatılması, kısa bir sürede eylem için birçok kişinin bir noktada buluşması, eylemlerin örgütlü yönetildiğinin kanıtıdır. Basına yansıdığı kadarıyla eylem-

ler, siyasi örgüt temsilcileri, Filistinli kadınlar birliği ve Filistinli öğrenciler birliği temsilcilerinin oluşturdukları bir komite tarafından yürütülmektedir. Zaten Yaser Arafat kendisine yöneltilen "olaylarla ilişkiniz varmıdır" şeklindeki soruya; "biz olayların tamamen içindeyiz" diyerek cevaplanmış ve olayın örgütlülüğünü açıklamış bulunuyor.

Batı Şeria, Gazza ve Kudüs'teki gösteriler, devamlı sokağa çıkma yasağına ve dökülen kana ve yapılan katliamlara rağmen durmuyor. Boyutlanarak devam ediyor. Batılı kaynaklara göre şimdiye kadar 100'ü aşkın filistinli katledildi. Bunlar arasında çocuklar ve kadınlar da var.

İşgal edilmiş topraklarda yükselen direnişe paralel olarak sürgündeki Filistinliler'de önemli bazı kararlar alarak devreye girmeye çalıştılar. Bunlardan dışa yansıyan bazıları şunlardı:

- 1- İşgal altındaki topraklarda verilen mücadeleyi ve siyonist vahşeti anında dünya kamuoyuna duyurmak ve onların desteğini sağlamak.
- 2- Sürgünde yaşayan her ailenin işgal altındaki bir ailenin maddi sorunlarıyla ilgilenmesi ve çözüm bulması.
- 3- Sürgünde yaşayan filistinlilerin ülkelerine geri dönmeye çalışması.

Bu kararlar doğrultusunda pratik adım atılmaya başlandığında, sürgündeki filistinlilere karşı İsrail istihbarat örgütü olan MOSAD'ın açık terör eylemleri yurt dışında da başladı.

İlk etapta, yurda geri dönmek isteyen, sürgündeki filistinlilerden 200'ü aşkın bir grup geri dönüş için, Yunanistan'da toplandı. Batılı aydınların ve ilericiler kuruluşların

desteğini alan bu girişim, MOSAD'ın devreye girmesi ve gemi sahiplerine baskı ve tehditiyle ertelendi.

Aynı doğrultuda bir girişim Kıbrısta oldu. FKÖ tarafından satın alınan bir gemi, hareketinden bir süre önce kundaklandı, gemide ağır hasar meydana geldi. Yine aynı günlerde, Kıbrıs'ta üç filistinli subay arabalarına konan bombanın patlaması sonucu şehit oldu. Bu her iki olayın arkasında da MOSAD'ın olduğunu herkes kabul etmiş durumda. Zaten İsrail yönetimi de, dolaylı olarak, eylemleri üstlenmekten çekinmiyor.

Siyonistlerin bu terör eylemleri devam ederken işgal edilmiş topraklardaki mücadelede giderek geliyor. Daha önce Batı Şeria, Gazza ve Kudüs'te yoğunlaşan eylemler son zamanlarda Golan tepelerine de sıçradı. Bölge halkının ve özellikle Dürzü'lerin düzenledikleri eylemler, toplu tutuklamalara rağmen devam ediyor.

Eylemlerle birlikte konuyla ilgili uluslararası diplomasi trafiği de birhayli yoğunlaştı. Arap ülkelerinden ABD'ye kadar değişik çevreler, bolca "çözüm" önerileriyle dolaşmaya başladı. Bu önerileri iki kısımda toplamak mümkün. Şöyle ki;

- 1- Bu görüşe göre, ilgili tarafların, yani FKÖ ve İsrailin de katılacağı uluslararası bir konferansla soruna çözüm aranmaktadır. Bu öneri SSCB ve Arap ilericiler güçlerinin desteğini de almaktadır. Bu arada devamlı ikili oynayan Ürdün de bu öneriden yana tavır koymaktadır.
- 2- İkinci öneri, FKÖ'yü direkt muhatap almadan, sorunu İsrail ve Ürdün görüşmeleri çerçevesinde ele almaktadır. FKÖ ve SSCB'nin bu görüşmelere kesinlikle katılmamaları istenmektedir. Bu öneri, özellikle ABD tarafından ortaya atılmakta ve savunul-

Devamı Sayfa 15'te

KÜRDİSTAN TARİHİNDEN

BİRKAÇ SAYFA

(3)

MÖ.823-810 yılları arasında Medlerle Asurlular arasında yapılan savaşlarda, Medlerin Sagbuti şehri Asurluların eline geçti. Bundan böyle Medlerle Asurlar arasındaki savaşlar uzun yıllar devam etti. MÖ. 725 yıllarında, Urartu devletinin de yardımını alan Asurlar, Med topraklarının büyük bir kısmını yönetimi altına alabildiler. Medler de Asurların baskı ve zulmünden kendilerini korumak için onlara çeşitli hediyeler veriyorlardı. MÖ.722-705 yıllarında Asur yönetimine karşı ayaklanan Medler, Asur kralı II.Sargon'un kanlı katliamıyla karşılaştılar ve yenildiler. Böylece Asurlar Medlere yardım eden diğer Med aşiretlerini de kendi yönetimi altına almış oldu.

Med aşiretlerini birleştirmeye çalışan Diyas MÖ. 649 da Med kralı oldu. Diyas, Med aşiretleri arasında birliği sağladıktan sonra, Urartu'larla da birleşti. MÖ.647'de Asurlara esir düştü ve Suriye'nin Hama şehrine sürgün edildi. Bunun yerine Diyas'ın oğlu Feraur Med kralı oldu.

Feraur, Urartu, Kaldahar ve Perslerin yardımını alarak; Asur ve İskitlere karşı savaştı. MÖ.625'te Asurlarla sürdürdüğü savaşta öldürüldü. Yerine oğlu Kiyah-ser yeni Med kralı oldu.

Kiyah-ser, önce iskitlerle savaştı ve onları yenerek hakimiyetini kabul ettirdi. Diğer Kürt aşiretleri olan Kasitler, Maniler, Sisliler ve diğerleriyle birleşmek için uğraştı. Ne var ki, o dönemde böl-

gede var olan genel çalkalanmalar ve Asurların karşıt faaliyetleri, bu birleşmeyi engelledi. Zaten Asurlar da Medlere karşı İskitler ve Mısırlarla birlikte davranıyordu.

Med kralı Kiyah-ser ile Babil Kaldahar kralı Nabopolas, Asurlara ve İskitlere karşı ortak savaş veriyorlardı. Bu savaş MÖ.623 yılından MÖ. 614 yılına kadar Medlerin başarısıyla devam etti ve MÖ. 612'de Asurların başşehri olan Ninova düştü. Böylece Kiyah-ser ile Nabopolas, Asur imparatorluğuna son verip, ülkelerini yakıp yıktılar ve topraklarını aralarında paylaştılar. Bu paylaşım göre; Ninovanın kuzeyine düşen, Yukarı Fırat ve Dicle bölgeleri Medlere; Ninovanın Güney kesimleri de Kaldaharlara kaldı.

Kiyah-ser, Ekbatan şehrini Medlerin başkenti yaparak ve krallığının sınırlarını genişleterek MÖ.601'de İmparatorluk haline getirdi.

Kiyah-ser, MÖ.590 yılında Urartuları ve İskitleri hakimiyeti altına aldı. Aynı yıl batıya doğru ilerleyerek Lidyalılarla savaşa başladı. Bu savaş beş yıl sürdü. Nihayet bir gün savaş esnasında güneş tutulması olayı vuku buldu ve her iki taraf da, tanrının bu savaşı istemediği ve kızdığı yorumunu yaparak savaşa son verdiler ve anlaşmaya vardılar. Bu anlaşmaya göre Kızılırmak iki ülke arasında sınır olarak kabul edildi. Bu anlaşmanın pekişmesi için de Lidya kralının kızı Aryeniz ile Med kralının oğlu Astyag evlendirildiler.

Kiyah-ser, MÖ.580 yılında öldü ve yerine oğlu Astyag imparator oldu. "Astyag döneminde Med İmparatorluğunun sınırları batıda Kızılırmak, güneyde İran denizi, doğuda Buhara, kuzeyde Hazar denizinden kaskalara dayanıyordu." (1)

İmparator Astyag, Elamları Med İmparatorluğuna bağlama görevini, subay olan damadı Kyros'a verdi. Kyros, emrindeki Med ordusuyla Elam'a saldırdı. Onları yenilgiye uğrattı ve MÖ.553 yılında Elam devletini Med İmparatorluğuna bağladı. ". . .Bu başarısından sonra Kyros, İmparatorluk tahtına göz dikerek, doğuya geçip, şimdiki Horasan bölgelerinde bazı ordu kumandanlarıyla anlaştıktan sonra MÖ.553 yılında Medlerin Pasargada'ki askeri garnizonuna saldırıp onları yendi ve Pasargada şehrini yakıp yıkarak Medlere karşı isyan etti. . ."

"Kyros, isyanı sırasında dağınık halde bulunan Med ordularının durumundan da faydalanarak belirli bir bölgeyi eline geçirmeyi başardı. Medlerle Persler arasındaki savaş çok kanlı ve amansız bir halde sürerken bir ara Pers ordularının kaçmak zorunda kaldıkları sırada pers kadınları önlerine geçip eteklerini kaldırarak 'doğduğunuz yere mi gireceksiniz' demeleri üzerine, Persler utançlarından, yeniden toparlanıp savaşmaya başladılar ve Med ordularını yendiler. Pers kadınlarının yaptığı bu olaydan dolayı Pers kralının her perse uğrayışında kadınlara

birer altın hediye ettiği söylenir.

"Kyros bu isyanı sırasında Medleri kendileri için tehlike olarak gören Kaldaharlarla birleşti. Babil Kaldaharları da bu sıralarda güneyden Medlere saldırıya geçtiler Kyros'un Pasargada savaşını kazanmasından sonra savaş tam iki yıl sürdü. Nihayet MÖ. 550 yılında Medlerin başşehri olan Ekbatan'a Kyros'un orduları girdi ve her tarafı yakıp yıkarak Med İmparatorluğunu ortadan kaldırıp yerine Pers Akamenid devletini kurdu. (2)

"Bu devlete adı verilen Kyrosun dedesi Akamenid, Medlere bağlı bir pers kabile reisi olarak MÖ. 614 yılında Medlerin yanında Asurlulara karşı savaşmıştı. Akamenid'in torunu Kyros ise Med İmparatoru Astyag'ın damadı ve bir Med subayı idi." (3)

Bazı iddialara göre Kyros'un Med asıllı olduğu söylenir. Fakat yapılan araştırmalar ve elde edilen belgelere göre Kyros'un Fars olduğu daha gerçeklik kazanıyor. Ancak Kyros'un yönetimi döneminde farslarla Medlere eşit davranıldığı da bazı belgelerden anlaşılmıştır. Fakat O'nun yönetimi döneminde MÖ.539-522 yıllarında Med'ler iki sefer ayaklanıp bağımsızlık girişiminde bulundular ancak her iki ayaklanma da kanlı bir şekilde bastırıldı. Kyros'un MÖ.521 de ölmesi üzerine, prens ve yöneticiler arasında yapılan bir seçimle Babil yöneticisi olan Med asıllı I.Daris devlet başkanlığına getirildi.

Herşeye rağmen, Medlerin bağımsızlık hareketleri Makedonyalı büyük İskenderin İran'ı işgal edip Akamenid (ahiminitler) devletini ortadan kaldırmasına dek devam etti. Böylece Kürtlerin ülkesi bu sefer büyük İskender'in yönetimine girmiş oldu. Yalnız İskender Zağros dağlarını geçmek için özel dağ birliklerini oluşturmak zorunda kaldı. Çünkü bir önceki seferinde İskenderin ordusu zağrosu gecemeyip Babile geri dönmek zorunda kalmıştı. Çok kanlı savaşlardan sonra Büyük İskenderin orduları büyük kayıplar vererek zağrosları 40 günde geçebildiler. Zağros dağlarındaki Kürtler hakkında Büyük İskender şöyle diyor: Bu aşiretlerin kendilerine ve yerlerine güvenmelerine bakılırsa bunların evelinden de hiç bir krala bağlanmadıklarını gösteriyor." (4)

Medlerde Sanat ve Kültür

"Azerbeycan Kürdistan'ında yapılan kaya mezarları araştırmaları ile Med kül-

tür ve sanatının Pers sanatından tamamen ayrı olduğu görüldü. Medlerin yaptıkları kaya rölyefleri oldukça önemli sanat eserleridir.

"Kyros, Medlerin başşehri olan Ekbatan'a girince her tarafı yakıp yıktı ve birçok eseri de başka yerlere taşıttırdı. Bu durumlara rağmen hala Ekbatan'da Medlere ait birçok eser bulunduğu gibi, pek çoğu da kazıların yapılamaması nedeniyle yer altında bulunmaktadır. Tesadüfi olarak bulunan altın ve gümüşten yapılmış süs eşyalarının son derece güzel işlenmiş olmaları Medlerin kültür ve sanatı hakkında bizlere bilgi vermektedir." (5)

Mimari alanda da Medler birçok kale, tapınak ve saraylar yapmışlar. İmparatorluğun önemli ticaret merkezlerinde pazar alanları da inşa etmişler. Tarım alanında da çeşitli gelişmeleri sağlamak için su bentleri, kanallar ve su kemerleri yapmışlardır. Medler çevre devletleriyle iyi ticaret ilişkileri geliştirmişlerdir.

"Yapılan son kazılarda Kaşan'daki Tepei Sialk, Nihavend yakınlarındaki Tepei Giyan, Hazar denizinin güneyindeki Tepei Hisar ve Turag Tepe'de Medlere ait pek çok eser elde edildiği gibi bu eserler Medlerin bu bölgelerde MÖ.2000 yıllarında yaşadıklarını da kanıtladılar.

"Sakız yakınlarında yapılan bir kazıda, Medlere ait altından yapılmış ve iyi işlenmiş bir göğüs kemeri, yine altından yapılmış bir kılıçla, altından işlemeli bir kılıç kılıfı, altın alım satımında kullanılan aletler ve ayrıca altın, gümüş, fildişi işlemeleri bulundu."

"Yine yapılan kazılardan anlaşılıyor ki, Medler'de küçük el sanatları gelişmişti. İyi bir ustalıkla yapılan fayans, seramik, madenlerden yapılmış ev eşyaları ile tarım aletlerini kullanmışlar. Altın ve gümüşten yapılmış gerdanlık, yüzük, bilezik ve küpe gibi kadın süs eşyalarını da özenle yapıp süslemişler.

"Medlerde devlet yönetimi tanrısal krallarla değil, aksine savaşçı krallarda idi. Medler, askeri alanlarda birçok yenilikler yaptılar. Askerler çalışmazlardı her an savaşa hazır bulunmak için, kışlalar da eğitim yaparlardı. Medler, düzenli askeri birlikler kurdular ve kışlalar yaptılar.

"Med İmparatorluğunda, halkın büyük kesimi tarım ve hayvancılık yapardı. Halkın belirli bir kesimi ise, el sanatları ve ticaretle uğraşır. Halkın çalışan kesimi devlete belirli bir ödemede bulunurdu. . ." (6)

O dönemin çoğu toplumlarında

olduğu gibi, Medlerde de çok tanrılı din hakimdi. Çeşitli tanrılar için değişik tapınaklar yapılmıştır ve bu tapınaklar kutsal olarak bilinirdi. Kral ailesinden sonra toplumun politik olarak en güçlü kesimi din adamları idi. . .

LULULAR

Lulu kralı Anubanini (Aninu-Banini) Döneminde Akadlarla yapılan savaşları Lulular kazandılar. Böylece Lulular devlet sınırlarını yukarı Mezopotamya'dan Dicle nehri boyunca ve orta Zağros dağlarından Elam'a kadar genişlettiler. MÖ.2334 yıllarında Lulular güçlü bir devlet durumundaydı. Kendi ana diliyle yazdıkları Anubanini yazıtında Akadlarla yapılan savaşlar dile getirilmiştir.

MÖ.2300-2233 yılları arasında Lulularla Akadlar arasında yapılan savaşlarda, Lulu kralı Satuni, Akad kralı Naramsin'e esir düşerek Akadlara bağlandı.

MÖ.2233 yılında ise Lulular'la Gutiler birleşerek Akadlara karşı savaştiler ve bu savaşlar Akad devletinin ortadan kaldırılmasına kadar devam etti. Akad devletinin yıkılmasından sonra Lulular'la Gutiler tüm Mezopotamya ve Zağros dağlarına hakim oldular. MÖ. IX. yüzyılda Luluların başkenti Zimri şehriydi. Medlerin Asur devletini ortadan kaldırmasından sonra, MÖ.612 yılında Lulular medlere bağlandılar.

Luluların yaşadığı topraklara Luristan ülkesi adı veriliyordu. Zamanla Luluların bazı aşiretleri başka yerlere göç ettiler ve bunların bir kısmında halen Suriye Kürdistanı'nda yaşamaktadır.

Adları yukarıda geçen Lulu krallarından ayrıca adını anmadığımız, fakat Luluların ilk kralı olduğu anlaşılan Lasi- rap'ı da belirtmek gerekir.

Lulular'da Sanat ve Kültür

Lulular, Mezopotamya ile Uzakdoğu ticaret yollarının geçtiği bölgelerde yaşıyorlardı. Luluların bu yerleşim özellikleri onların daha fazla ticaretle uğraşmalarına neden olmuştur.

Lulular, altın ve gümüşten yapılmış, kadınlara ait, yüzük, bilezik, gerdanlık gibi süs eşyaları ile çocuk süs eşyaları yapmışlardır. Ayrıca madenden yapılmış tarım aletleri ve savaş silahları ile, seramik ve madenden ev eşyaları yapmışlardır. Daha önce de belirttiğimiz gibi; Asur kraları Lulu sanatkarlarına önemli değer biçmişler ve onları çalıştırmak için

kendi ülkelerine götürmüşlerdir.

“...Lulu kralı Anubanini adına, Sar-i Pul'da bulunan kaya rölyefinde, tanrının bu krala yardım etmesiyle çok zaferler kazandı ve çok esirler aldığı belirtilmekte ve tanrıça tarafından krala başarı nişanesi olarak bir halka uzatılmaktadır.” (7)

GUTİLER

Mezopotamya'nın verimli topraklarında yaşayan, en eski halklardan biri olan Gutiler, MÖ.2600 yıllarında kral Kaması yönetiminde bir devlet kurdular. Bu devletin yaşadığı süre içinde Gutiler, yaşadıkları Zağros dağlarının dışında Babil ve Dicle nehrinin de doğusuna hükmettiler.

MÖ.2360 yılında Gutiler, bu halkın bir kolu olan Luluların kralı Anubaninin yönetiminde birleştiler. Bu kral döneminde Gutiler, Samilerle birçok kez savaştılar ve bu savaşlar sonucu güçlenip sınırlarını genişlettiler.

Gutilerle Akadlar arasında uzun süren savaşlar oldu. MÖ.2300 yıllarından itibaren başlayan bu savaşlarda bazan Gutiler Akadların belirli bölgelerini ele geçirdiler; bazen de Akadlar Gutilerin bazı bölgelerini ele geçiriyorlardı. Uzun süre devam eden bu savaşlar MÖ.2233 yıllarında Guti kralı Erridupicir'in Akad kralı Maniştusu'yu yenerek, Akad devletini ortadan kaldırmasıyla son buldu. Akad devletinin yıkılmasından sonra Gutiler tüm Mezopotamya'ya hakim oldular. "Guti kralı Erridupicir ile ilgili bir yazıtta, kendini dünyanın dört tarafına hükmeden bir kral olarak tanıtmaktadır. Bu kral, Akad devletini yıkıp Gutilerin ülkesine kattığı gibi aşağı Mezopotamya'da yaşayan Sümerlerin ülkesinin de büyük bir kesimini hakimiyeti altına almıştı. Nippur'da bu kral hakkında uzun bir yazıt bulundu. Henüz yayınlanmayan bu yazıt; Guti tarihinin büyük bir bölümünü açıklığa kavuşturabilir." (8)

Mezopotamya'da Gutiler, yüz yılı aşkın bir süre hakimiyetlerini sürdürdüler. Gutilerin son dönemlerinde, diğer bazı Kürt aşiretleri gutilerin merkezi otoritesinden ayrıldılar. Bunların (Lulular, Sus, Kimaş, Urbilum-Arbela) Gutilerden ayrılmalarıyla eski güçlerini yitiren Gutiler süreç içinde zayıfladılar. Gutilerin Mezopotamya'daki hakimiyetlerinin zayıflamasından sonra Ur devleti bu durumdan yararlanarak Gutilerin üzerine saldırılar düzenlediler ve MÖ.2120 yılında Gutilerin yönetimine son verdi-

ler. Ancak Gutilerin Mezopotamya'daki hakimiyeti son bulunca, bunlar kral Tigran yönetiminde Zağros dağlarına çekilip orada dağ anlamına gelen Anzan devletini kurdular.

MÖ. XII. ve XIII.yy. ait yazılı belgeler, bu devlet hakkında bilgiler vermektedir. "Tahihi Heni-Kuti Amerdi'nin Anzan kralı olduğu, bu halkın ülkesi Anzan'da yaptırdığı imarat ve yollardan bahsediyor. Ayrıca, kendisine ülkesini bahşeden ve kendisine krallığı nasip eden tanrılarına şükretmektedir.

"Bu devlet MÖ.612 sonlarına kadar bağımsızlığını sağlamış olup sonrasında Med imparatorluğuna katılmıştır." (9)

Daha önce elde edilen belgelerden 25 Guti kralının adlarının yazılı olduğunu belirtmiştik. Bu kralların bazılarının adlarını da belirtmekte yarar vardır. Adı geçen bu krallar Anzan devletinden önceki dönemin krallarıdır.

"Gutilerin bilinen diğer önemli kralları ise; Urbaba, Gudea, Urnungirsu, olmakla beraber Mezopotamya'ya hakim oldukları zamandaki kralları ise Erridupicir'den (MÖ.2233-2208, 25 yıl hakimiyet sürmüş) sonra sıra ile, İmta-3 yıl, İnkisus-6 yıl, şarlagap-3 yıl, Sulme-6 yıl, Elulumes-6 yıl, İnımabakes-5 yıl İgesaus-6 yıl İurlagab-15 yıl, İbate-3 yıl, İarlangap-3 yıl, Kuram-1 yıl, Habilkin-3 yıl, Laerabun-2 yıl, İrarum-2 yıl, İbranum-2 yıl, halbum-2 yıl, Halbumun oğlu Puçursin-7 yıl, İarlaganda-7 yıl, Sium-7 yıl, Tirigan 40 gün süreyle Gutileri kral olarak yönetmişlerdir. . . Anlaşılan Gutiler bir tek krallık ailesine bağlı değillerdi. Her aşiretin yönetimi için kendi kralları vardı ve bu aşiret kralları arasında Guti krallığı için 3 yılda bir seçim yapılırdı ve bir defa seçilen ikinci bir defa seçilebiliyordu." (10)

Gutilerde Kültür ve Sanat

Gutiler, Mezopotamya'da hüküm sürdükleri dönemlerde birçok sanat eseri bırakmışlardı. Bu bölgedeki sanat eserleri tamamen bunların etkinliğinde gelişmiş ve bunların geliştirdikleri mimari tarz etkin olmuştur. Gutiler siyasi ve dini alanlarda saraylar ve tapınaklar yapmışlardı. Bunlar, bakır ve diğer madenlerden tarım araçları ve ev eşyaları yaptılar; kılıç, kalkan, mızrak ve ok gibi savaş ve av malzemelerini de yapıp ustalıkla süslüyorlardı.

Gutiler, gerek mezopotamya'da yaşadıkları dönemde olsun; gerekse Zağros dağlarında yaşadıkları dönemde olsun,

bunların tarımla uğraştıklarını ve araziyi sulandırmak için su kemerleri, kanallar ve bentler yaptıkları anlaşılmıştır.

Gutiler, yüzük, bilezik ve gerdanlık gibi kadın süs eşyaları yanısıra altın ve gümüşten sürahi, kase gibi eşyalar da yapmışlardır. Bunlar aynı zamanda kaya resimleri ve heykelleri de ustalıkla yapıyorlardı.

Gutiler de çok tanrılı din hakimdi. " . . fakat sümer yazılı belgelerinde Gutilerin yaşamakta oldukları bölgeye şeytanlar ülkesi dedikleri görülmektedir. Bu durum, bazı yazarlar ve bilim adamları tarafından, o zamanlar sözkonusu bölgelerde oturanların iyiliklerle kötülükleri yönetenleri tamamen ayırtedebildiklerini, fakat kötülükleri yapan şeytanın tarafını tutmakla, şeytanın kendilerine kötülük yapmayacağına inandıkları şeklinde yorumlamaktalar. Bu gün halen Kürt halkı arasında şeytana tapanların olmasında eskiden kalma bu durumun bir neticesi olarak değerlendirilmektedir."

"Gutilerin devlet yönetiminde aşiretlerin bir araya gelerek, bir federasyon oluşturdukları görülmektedir. Tabiatıyla bu ilkel bir federasyon tipidir. Her aşireti yöneten kiral, tüm Gutileri yönetmek için seçilebilirdi. Böylece Gutiler birtek kral ailesi tarafından değil; aşiret sayısınca kral ailesi tarafından yönetiliyordu." (11)

KASİTLER (Kasayı-Kusi-Küş)

Bir Asur belgesinden anlaşıldığına göre Kasitler MÖ.2000 yıllarında kendi bölgelerinde yerleşik olarak yaşıyorlardı.

MÖ.1900 yıllarından itibaren, Kasitler, çalışmak ve ekonomik olanakları elde edebilmek için, Babil ve çevresine akın ederek gelip yerleştiler. Çünkü o dönemlerde ekonomik olarak Babil çok zengin bir merkez durumundaydı. O dönemlerde Babil halkı iyi mesleklerle ve ticaretle uğraşıyorlardı. Babil halkının yapmak istemediği ağır ve kirli işlerde ise işçi olarak Kasitler ve diğer Kürt aşiretlerinden insanları çalıştırılıyordu. Hamurabi ve diğer Babil kralları, Kasitlerin akın ve saldırılarını durdurmak için, sürekli onlarla mücadele ettiler. Fakat tüm Babil krallarının uğraşlarına rağmen Kasitlerin akınları durdurulamamıştır. "Kasitlerin Babil'e çok eskiden beri gelip yerleştikleri, Hamurabi döneminden evelki Babil yazıtlarında Kasitlerin isimlerine rastlanması ile açıklığa kavuştu." (12)

Babil kralı Samsuiluna, kasitlerin Babil'e akınlarını ve saldırılarını durdurmak gayesiyle Diyala nehrinin Dicle

nehrine döküldüğü yerde bir kale yaptırdı. ". . .Kasit krallarından II.Agum zamanına ait bir belgede II.Agum Babilin yanında Alman ve Padan kralı ünvanını taşımaktadır. Alman şimdiki Diyalanehrinin çıktığı Holvan'dır. Böylece Kasitler Holvan'dan Hanikin ve Samarra üzerinden Zağros dağlarını aşarak Babile iniyorlardı. . ." (13)

"Hitit kralı I.Murşil MÖ.1595 yılında Babil'i almak için Babil üzerine askeri sefere çıktı. Bu durum üzerine Babildeki yöneticiler ve Babil halkının bir kesimi çocuklarını ve mallarını alarak Babil'i terk ettiler. Bu sırada Babil'de işçi olarak çalışmakta olan Kasitler saklanmış oldukları silahlarını çıkarıp, Babil'de kalmış olan diğer halkla birleşerek, Babili Hititlere karşı savunmaya karar verdiler. Bir yandan da Zağrostaki kabilelerine haberler gönderdiler. Kabilelerin yardımları gelinceye kadar Hititlere karşı özellikle şehir meydanlarını, oturma alanlarını ve tapınakları savaşıarak korudular. Zağroslardaki kabilelerin yardımları geldiğinde ise Hititleri Babilden çıkardılar ve kendileri Babile hakim oldular. Tarka'da bulunan ekonomik bir belge de Kasitler'e ismi veren I.Kastilyas, Kasitler'e krallık ediyordu diyor. Bu savaş sırasında Kasitler Gutiler'den askeri olarak büyük yardım gördüler. Kasit kralı I.Kastilyas tarafından Babili de içine alan **Kardunaj** ismi verildi." (14)

"Kasitlerin Babile hakim olmalarından evel Babil kralı Samsuditanas (MÖ.1625-1695) zamanındaki yazılı belgelerde, Kasitlerin isimlerine askeri memur, at bakıcısı, mutahassız, personel ve din adamları arasında olmak üzere değişik meslekler içinde rastlanmaktadır. Bu durum Kasitlerin Babilde yerleşik olduklarını da belirlemektedir. Hititlerin Babile saldırıları sırasında Babilde tapınaklarda dini görevler yapmakta olan Kasitlerden Enlil-Galçu ve Damu-Galçu'nun isimlerini görmekteyiz ki, bunlar Babilin, I.döneminin sonlarının haberlerini kendileri yazmışlardır.

"Kasit devri I.Kastilyas ile Babile hakim oldu ve orada dört yüz (400) seneden fazla bir süre için hakimiyetlerini sürdürdüler. Bilinen ilk Kasit kralı Ilumalü'dan sonra yerine Gandaj geçti, onun yerine I.Agum Kasitlerin krallıkları zamanlarında defalarca Babil ve çevredeki diğer devletlerle çeşitli ilişkilere girmişlerdi. Akadca yazılı bir belgede Gandaj'ın dünyanın dört bölgesinin kralı olduğu belirtilmektedir.

"I.Kastilyasın yerine II.Kastilyas; onun

yerine Abirattas, onun yerine Ur-Çigurumas, onun yerine Harbaşıgu, bunun yerine de Tiptakçi ve onun yerine de II.Agum Kasitlere kral oldular.

"II.Agum ile ilgili yazılı bir belgede kral kendini Kasit, Akad, Babil, Alman ve Padan bölgeleri kralı olarak tanıtmaktadır ki, Alman ve Padan gerçek Kasit ülkeleridir. Padan, Babilin kuzeyinde olan bir bölgedir. Kral bunlardan başka kendini Guti ve Elam ülkelerinin de hükümdarı olarak belirlemektedir. Bu duruma göre bugünkü Kürdistan'ın büyük bir kesimine hükmettiğini belirtirken, devletin sınırları, güneyden İran denizine, kuzeyden Urmiye gölüne kadar dayandığı ve babasından devraldığı devletin sınırlarını da genişlettiğini de belirtmektedir." (15)

"II.Agum'dan sonra Kasit krallığına I.Burnabali geldi. I.Burnabalinin yerine oğullarından III.Kastilyas geçti. Burnabalinin diğer oğlu Ulambirias Güney Mezopotamya'yı almak için deniz ülkesi kralı Ea-Gamil ile Elam'da bu sıralarda savaş halindeydi." (16)

"Kasitlere ait yazılı bir belgede bu durumu şöyle anlatmaktadır: 'deniz ülkesi kralı Ea-Gamil Elamı almak için sefer yapmıştı ve Elam'a girmişti. III.Kastilyas'ın kardeşi Ulambirias, ordusu ile Ea-Gamili karşılamaya gitti. Ulambirias'ın Ea-Gamil'in ordusunu yenip deniz ülkesini almasından sonra kendisini deniz ülkesi kralı ilan etti. Babil kralı III.Kastilyastan sonra bu iki devlet birleşti. Bir süre sonra Ulambirias'ın torunu III.Agum tarafından tehdit ediliyordu. Bu da kendi amcasını takip edip deniz ülkesini yeniden ayırmak istiyordu.' Bu belgede verilen bilgiler Babildeki diğer belgelerle de doğrulanmaktadır. Deniz ülkesinde ayrılmak maksadıyla olan bir ayaklanmanın bastırılması sırasında buradaki tapınaklar dahi yakılıp yıkılmıştır." (17)

Ulambirias'tan sonra yerine torunu III.Agum kral oldu. III.Agum da dedesinin yürüttüğü Kardunaj siyasetine ağırlık verdi. III.Agum, Mısır'da var olan ilişkileri geliştirip karşılıklı elçi bulundurmak için anlaşma yaptı.

Kasit kralı karaindas döneminde, Mısır ve Babilde karşılıklı elçilikler bulundurmaya başladılar ve ilişkilerini dahada geliştirdiler.

". . .İnanna tapınağının yapımı hakkındaki yazıda Karaindas kendini, Babil, Sümer ve Akad kralı olduğunu belirtirken devamla Kasitlerin ve Kardunaj'ın kralı olduğunu belirtmektedir. Bununla

Kasitlerin isimlerinin eskiden Babil'de kullanıldıkları bellidir. Kardunaj ülkesi bu dönemden sonra Mısır, Hitit ve Asur belgelerinde belirtilirken Kardunaj'ın Kasitlerin hakimiyeti altında olan belge olarak belirlenir." (18)

Karaindas'tan sonra yerine oğlu Kadasman Harbe kral oldu. Kadasman harbe Asur kralı Asur Uballit'in torunu idi. Kadasman Harbe'nin yerine oğlu I.Kurikalçu geçti. I.kurikalçu babasının siyasetini izliyerek devletin sınırlarını genişletti. "Bu kasit kralı şimdiki Bağdadın yaklaşık 17km kuzeybatısında kendi adına Dur-kuribalçu şehrini inşa ettirmiştir. Günümüzde bu şehrin yerinde Agargurf vardır. I.Kurikalçu bu şehri kuzeyden Babile yapılacak saldırı ve akınları engellemek maksadıyla yaptırmıştı. Bu şehirde bir saray ve tapınaklar yaptırmıştı ki, şehrin kuzeyindeki dağlar şehre tabi bir koruma sağlıyordu. Bu kral zamanında yönetimindeki halkı birçok vergileri kaldırarak vergi yükünden kurtarmıştır." (19)

Kurikalçu ölünce yerine oğlu Kadasman Enlil kral oldu. Kadasman Enlil'in yerine de oğlu II. Burnabari (1375-1347)geçti.

"II.Burnabari zamanında Babil'de değer birimi olarak para kullanılıyordu. Gümüş ve diğer az kıymetli metalleri yanında bir altının değeri olarak 160 kg. arpa ödeniyordu. Altın ile gümüş arasındaki bire dokuz değer farkı ozamandan günümüze kadar değişmeden devam etmiştir. (20)

II.Burnabali, Kardunaj devletini uzun süre yönetti. Onun döneminde Asurlar ilişkilerini geliştirmek için Kardunaj sarayına bir prenses gönderdiler. Bu prensesin II.Burnabari veya oğullarından hangisiyle evlendiği bilinmemektedir. II.Burnabari'den sonra Kardunaj devletinin yönetimine Asur prensesinin oğlu getirildi. Ancak onun yaptığı işlevler ve izlediği politika yüzünden muhalifleri tarafından öldürüldü ve yerine Naziburgas kral oldu. Naziburgas'ın krallığı ancak birkaç ay sürdü ve öldürüldü. Onun yerine II.Burnabarinin diğer oğlu II.Kurikalçu (1345-1324) geçti.

II.Kurikalçu döneminde Asurlarla Dicle nehi civarında Asurlar yenildi ve iki devlet arasında yeni sınırlar tesbit edilerek anlaşma yapıldı. Yine II.Kurikalçu zamanında Elamlar'la yapılan savaşta Elamlar yenildi ve elamlara ait Sasu şhri önce ele geçirildi, arkasından da Berekse şehri ve tüm Elam ele geçirildi. Bu olayı

Devamı Sayfa 16 da

GİNE BİSSAO VE YEŞİL BURUN ADALARI HALKLARININ KURTULUŞ MÜCADELESİ

Hazırlayan B.Zelal

” Eğer kurtuluş mücadelesinin bir devrim olduğunu ve bayrağın direğe çekilip ulusal marşın çalınmasıyla bitmediğini kabul ediyorsak, göreceğiz ki, emperyalizmin ajanlarının canice şiddetlerine karşı, ulusal güçlerin kurtuluş şiddeti olmadan ulusal kurtuluş yoktur. . .”

AMİLCAR CABRAL

Sömürge bir halkın insanları olan bizlerin, dünyada, ulusal kurtuluş savaşlarını başarıyla sonuçlandırmış ve hala ulusal kurtuluş mücadelesi vermekte olan halkların, zengin mücadele deneyimlerinden, öğreneceği çok şey, çıkaracağı çok dersler var. Bu nedenle, her dönemde bunların yeniden incelenmesi ve hatırlanması yararlıdır.

Şüphesiz, kimi ülke şartlarında geçerli ve doğru olan her yöntem, ülkemizde de mutlak doğru ve geçerli olacaktır gibi bir saplantıya varılmamalı. Genel birtakım doğrular ışığında pratik mücadele deneyimlerinden gerekli dersler çıkarılmalıdır. Bu anlamda, Gine Bissao ve Yeşil Burun Adaları halklarının Portekiz sömürgeciliğine karşı mücadelesinden bazı kesitler sunacağız.

Gine Bissao, Portekiz'in Afrika'daki en küçük sömürgeydi. Yüzölçümü 36.125 km kare nüfusu 1 milyon civarındaydı. Bir tarım ülkesi olduğundan nüfusun büyük çoğunluğunu köylüler oluşturmaktadır. Devrimden önce, işçi sınıfı yok denecek düzeydeydi. Yerli burjuvazi yoktu. Bunun yerine, birtakım ayrıcalıklar tanınmış küçük burjuva kesimi vardı. Köylülerin toprakları elinden alınmamıştı, ancak Portekiz'in istemi doğrultusunda toprağı ekme ve ürününü Portekizlilere satmak zorundaydı. Ayrıca gelirden vergi alınırdı. Portekiz, köylülerinin ürününe istediği fiyatı biçiyor ve Portekiz mallarını da istediği fiyata satıyordu. Gine köylüsü kendi topraklarına sahip olmasına rağmen açlıkla boğuşmaktaydı.

Gine'de belli başlı 8 kabileden gelen, ayrı dilleri konuşan ve ayrı dini inanca sahip topluluklar vardır. Bunlardan en büyük topluluğu oluşturan Balente'ler ve Fula'lardır.

Balente topluluğunda Reisler yoktu. Topluluk yaşlılar tarafından yönetiliyordu. Kendi içinde halk eşit durumdaydı. Kadınlar da erkekler gibi üretime katılmakta ve üretimden paylarını almaktaydılar. Aralarında, sömürgecilikle çıkar ilişkilerine girebilecek Reis, şef vb. insanlar bulunmadığından olsa gerek, Balente toplumu, sömürgecilikle mücadele sürecinde hep isyancı bir tutum içinde bulunmuşlardır.

Fula toplumu ise, Balente'lerin tam tersi bir konumdaydı. Başlarında Reis ve çevresi vardı. Bu çevre köylülerin sömürsünden payını almaktaydı. Kadınların durumu daha geriydi. Bu tür özelliklerinden ötürü bu topluluğu devrimci mücadeleye çekmek bir hayli zor olmuştur.

Yeşil Burun Adaları; Takım ada halindedir. Gine Bissao'ya yakınlığı 60 mildir. Burası Portekiz'in edindiği ilk sömürge idi. Adaya ilk yerleşenler, portekizlilerin beraberinde köle olarak getirdikleri Afrikalılar idi. Gine Bissao ile adalar iliş-

kisi yavru vatan-ana vatan ilişkisidir. Aralarında akrabalık ilişkileri, akrabalık bağlantıları oldukça güçlüdür. Portekiz sömürgeciliğinin iki ayrı yerdeki uygulaması farklı biçimlerdeydi. Adalarda Toprak belli ellerde toplanmış, köylüler ücretli işçi olarak çalıştırılıyordu. Sömürgecilerin açtığı eğitim kurumları fazla olduğundan okuma-yazma oranı daha yüksekti. Konuşulan dil Portekiz ve Afrika dil karışımı olan **Kreo** dilidir. Ancak burda da topraklar Portekiz sömürgecilerinin istemi doğrultusunda ekilir ve onların getirdiği mallar tüketilirdi. Onların bu ortak yönleri, ortak düşmana karşı birlikte örgütlenip ortak mücadele vermelerini beraberinde getirmiştir.

Kurtuluş Mücadelesi Nasıl örgütlendi

Portekiz sömürgecilerinin, sömürge halklarına karşı uyguladığı baskı-sömürü, ve kendi kültürünü zorla kabul ettirmeye çalışması gibi acı gerçekler, üniversite eğitimi görmekte olan bazı aydınlar arasında ulusal duyguların uyanmasını beraberinde getirdi. Onların ulusal haklar için mücadele etme fikrini geliştirdi. Böylece bu aydınlardan küçük bir grup, 1956 yılında Ulusal Kurtuluş Partisi olan PAIGC (Partido Afrikano da in Dependencia da Guine'e Caboverde) yi kurdular. Örgütün kuruluş çalışmalarına önderlik edenlerden biri de, o sırada Lizbon'da üniversite öğrenimi gören **Amilcar CABRAL**'dı.

Cabral 1925 Bafata (Bissao) doğumluydu. Kendisi tarım uzmanıydı. PAIGC'nin kuruluşunun hemen ardından, hal-kin durumunu yerinde incelemek ve her sınıf ve tabakayı mücadeledeki yerine oturtmak için iki yıl süreyle kendi ülkesini dolaştı, araştırmalar yaptı. Bu gezi ve araştırmalar sonucu yaptığı değerlendirmeler Gine devriminin başarısına damgasını vurmuştur. Ülkeyi ve halkı tanımanın mücadele içindeki önemini şöyle dile getiriyordu. **”Herhangi bir savaşta en önemli şey kendini ve düşmanını iyi bilmektir.”** incelemeler partinin işinin kolay olmadığını gösteriyordu. Ekonomik ve sosyal gerilik, işçi sınıfının yokluğu, aydın kesimin çok az oluşu göz önüne alınarak, örgütün politikası, hedefleri, mücadele yöntemi gibi tesbitler yapıldı. Bu çalışmalar örgütün 3-4 yılını aldı. İlk iki yılda örgütlü insan sayısı elliye geçmiyordu. Ancak yapılan doğru tesbitler, mücadelenin ülke koşullarına doğru uyarlanması bu zorlukların aşılmasını ve kısa sürede mücadelenin gelişmesini sağladı. Gine örneği bize bir kez daha gösteriyorki, kendi halkına güvenmeyen, özgücüne dayanmayan ve kendi somut koşullarına uyarlanmayan bir devrimci mücadelede başarı şansı yoktur. Cabral kendi ülkesinin durumunu ve örgütsel zorluklarını şöyle anlatıyordu: **”Çözümlememizi yaptığımız zaman, önümüzde pek çok teorik ve pratik sorun duruyordu. Başka deneylerden bilgimiz vardı ve biliyorduk ki, başarılmasını umduğumuz böyle bir mücadelenin başını işçi sınıfı çekmeli ve yönetmeliydi. Gine'de işçi sınıfı aradık ve bulamadık. Başka örnekler de, olayın bazı devrimci aydınlar tarafından baş-**

latıldığını gösteriyordu. Öyleyse ne yapmalıydık? Gine'deki acı gerçeklere katlanmak zorunda olan ve başka Afrika ülkelerinde gelişen olayların etkisinde olan bir grup küçük burjuvaydık. Özellikle Portekiz'de ve diğer Avrupa ülkelerinde birşeyler yapmak için çabalarken bazı deneyler kazanmıştık."

Halkın % 99'u okuma-yazma bilmiyor. Düşünsel planda kabilecilik varlığını sürdürüyor, üniversite öğrenimli Ginelilerin sayısı 20'yi geçmiyordu. Şehirlerde çalışan liman işçileri ve gündelikçilerin sayısı çok azdı. Bu denli geri bırakılmış bir ülkede mücadelenin zorluğunu Cabral şöyle dile getiriyordu:

"Herkesin yağmur, fırtına, şimşek, tayfun ve gelgit olayının ne olduğunu bildiği bir çevrede savaşmak başka şeydir; doğal olayları ruhların yarattığına inanan bir çevrede savaşmak başka şey."

Bu toplumsal gerilik karşısında, parti, ulusal kurtuluştan sonra ülkenin yeniden bir sömürü ağı içine girmemesini de düşünerek öncelikle şehirlerde mevcut rıhtım işçileri ve gündelikçiler arasında örgütlenme çalışmalarına başladı. Kısa zamanda örgütlenen rıhtım işçileri kararlı eylemler koydular. Onların bu tavrı gündelikçiler ve taksi şöförlerini olumlu yönde etkiledi. Cabralın deyimiyle "küçük proleterya sonunda bulunmuştu" Ancak kentlerde ortaya konulan açık eylemler çok az sayıda olan bu insanların sömürgecilerin direk hedefi olmalarına neden olmuştu. Bunun, katliam ortamı yarattığı kısa sürede anlaşıldı. Örneğin; 1959 da Bissao'daki rıhtım işçilerinin grevinde (ki, kentsel alanda yapılan ilk büyük eylemdi) sömürgeciler 20 dakika içinde 50 afrikalı işçiyi öldürdüler ve 100'den fazlasını yaraladılar.

Bu olayın hemen ardından yapılan değerlendirmede, parti, kırsal kesimi harekete geçirme ve aktif silahlı mücadele için hazırlanma kararı aldı. Fakat kentler boş bırakılmadı gizli örgütlenme çalışmaları sürdürüldü. Kentlerdeki mücadelenin geleceği için Cabral şu değerlendirmeyi yapıyordu:

". . .Kentsel bölgelerdeki eylemlerimiz, Portekiz askerlerine ve güçlerine karşı olmalıydı. Buna kendimizi hazırlamalıyız."

Cabral, partinin politikasını ve mücadele yöntemini belirlerken ezen ulus devrimcilerine düşen görevleri ve anti-faşist mücadelede kendi fonksiyonlarını da belirtiyordu. Düşmanın Portekiz halkı olmadığı, aksine her iki halkın ortak düşmana sahip oldukları sık sık vurgulanıyor, Afrika halklarının mücadelesine karşı, Portekiz halkının olumsuz tavır takınmasına neden olan, köleleştirici ideolojiye karşı koymak için Portekiz aydınları ve demokratları göreve çağırılıyordu. Anti-sömürgeci savaşım ile anti-faşist mücadele arasındaki bağı şöyle koyuyordu:

"Biz Portekiz sömürgeciliğiyle savaşıyoruz. Portekiz sömürgeciliğinin yıkımı halklarımızın işi olacaktır. Portekiz'de faşizmi yıkmak ise Portekiz halkının işidir. Bizim Portekiz sömürgeciliğini yıkmamız Portekiz'de faşizmin yıkımına yol açacağından kuşumuz yok. Ancak, Portekiz'de faşizmin yıkılışı, Portekiz sömürgeciliğinin yıkılmasına yol açmayabilir ve bu görüş bazı muhalefet liderlerince öne sürülmüştür. Biz kurtuluş mücadelemizle Portekiz faşizminin yıkılışına eylemlerle katılırken, Portekiz halkıyla kardeşçe dayanışmamızın en iyi kanıtını sunmaktayız. Bu tavır, faşizme karşı savaşı güçlendirme yolunda, Portekiz halkından aynı dayanışmayı bekleyen, bizim halklarımızın bir onurudur."

Ortak düşmana karşı, Portekiz ilerici, demokrat muhalefetiyle ortak bir savaşım yürütmek için neden bir bağlaşıklık kuramadıkları konusunda da Cabral şöyle diyordu:

"Eğer Portekiz muhalefeti -bazı kesimlerin çoktan yaptığı gibi- kendi içinde bir bütün olabilseydi; bizim halklarımızın kendi kaderini tayin ve bağımsızlığı ilkesini kabullenebilseydi ve portekiz halkına, faşizme karşı mücadelede, doğrudan klavuzluk edebilseydi, Portekiz sömürgeciliğinin ve faşizmin aynı zamanda ortadan kalkması adına Portekizin ilerici-demokratik güçleriyle bir bağlaşıklık kurmaya hazır olacaktık. Ortak düşmana karşı ortak mücadele, halklarımızın ve Portekiz halkının çıkarlarına hizmet edecek, gelecekteki dostluk ve dayanışmamızın da temelini oluşturacaktı."

Mücadele biçimi ve pratik sorunlar

Cabral, mücadele biçimi sözkonusu olduğunda, genelde ulusal kurtuluş hareketlerinin deneyimlerinden ve kendi ülkesinin somut koşullarından yola çıkarak, ulusal kurtuluşu kazanmak için en etkin yolun, silahlı mücadele olduğunu her fırsatta vurgulamıştır. 1966 yılında Havana'da toplanan Asya, Afrika ve Latin Amerika halkları konferansında yaptığı bir konuşmada da konuyla ilgili:

"Bu kürsüyü emperyalizme sövüp saymak için kullanmayacağız. Ülkemizde yaygın bir ata sözü derki; evin yanarken tamtam çalmanın yararı yoktur. Bu demektir ki, üç kıta düzeyinde emperyalizmi küfürler savurarak temizlemeye çalışmayacağız. Bizce emperyalizme karşı en iyi haykırış, şekli nasıl olursa olsun, elimize silah alıp savaşmaktır. Simdi yaptığımız ve Afrika ülkelerinden yabancı egemenliğini tümüyle temizleyinceye kadar yapacağımız da budur. . ."

Gine'de silahlı mücadele 1963 yılında ülkenin iç kısımlarında başlatılmıştı. Bu düşman için tam bir sürpriz olmuştu. Düşman dışardan içeriye bir saldırı beklerken, ülke merkezinde mücadele eden ve gerektiğinde merkezden sınırlara doğru geri çekilebilen gerilla ile karşılaşmıştı. Köylüler arasında siyasi eğitim ve örgütlenme çalışmaları yoğun bir şekilde yapılıyordu. Fakat köylüleri mücadeleye çekmek sanıldığı kadar kolay olmuyordu. Güzel sözler, parlak teorik laflar onları mücadeleye çekmeye yeterli olmuyordu. Bu konuda Cabral, parti militanlarına şu uyarıyı yapıyordu:

"Unutmayın ki halk, sadece insanların kafalarındaki güzel düşünceler için savaşıyor. Halk mücadele etmeye ve bu uğurda kurbanlar vermeye hazır; fakat bunu madde çıkarlar elde etmek için yapıyor. Yaşam koşullarını iyileştirmek, çocukları için daha iyi bir gelecek sağlayabilmek ve barış içinde daha iyi bir yaşam elde etmek için yapıyor. Eğer onun yaşam şartlarında gerçek bir iyileşme sağlanmazsa, ulusal kurtuluş, sömürgeciliğe karşı mücadele, bağımsızlık ve barış gibi sözler halk için boş ve anlamsız sözler olarak kalır. Bir bölgeyi kurtarmak hiç bir işe yaramaz, eğer bu bölgedeki insanlar daha sonra hayati ihtiyaçlarından mahrum kalıyorsa." (A.Cabral- Guinea Bissau-Lars Rudebeck s.30)

Bu belirlemeler ışığında parti, kurtarılan bölgelerde, köylülere üretim kolaylığı sağlıyor, okullar açıyor ve halkın yaşamını geliştirmesi için olanaklar sunuyordu. Köylülere Parti

LI SER ZIMAN (3)

Zaravayên Zimanê Kurdi

Îro li welatê me Kurdistanê, gelê me bi çend zaravayan dipeyive. Bê guman di nav van zaravayan de, li gor sistema zimanê Kurdi hînik xususiyetên ortaxi ji hene, lê di gel van xususiyetan, xususiyetên cuda ji hene ku ev dibe geşek ji bo gelê me da ku bîkarîbîn hemû zaravayên Kurdi têbîghijîn. Dibe ku hînik Kurd ji li vê rewşa zimanê Kurdi bîerîn û bêjîn her zaravayeki Kurdi zimaneki serbixwe ye. Ev tişt, şaşiyek gelek mezîn e û em bixwazîn nexwazîn, ne pîr bîn ji, yê ku van şaşiyên iro diparêzîn hene. Ez dê li pêş bîzîvîrîm ser vi nuxtê û çend minak wek numûne nişan bîdim.

Beri ku ez behsa zaravayên zimanê Kurdi bîkîm, pêwîst e ez li ser hînik nuxtên din rawestim.

Gelo sedemên peydabûna zaravayên zimanek çine û di nav zimaneki de ewê çawa yekitiya zaravan pêk bê? Bersiva van pîrsan, mirov dibe ser pêvajoyê û jiyana gel û zimanê gel. Ger mirov vi pêvajoyê neyîne ber çavan, bersiveke rast nîkare ji van pîrsan re bîbine. Ev rewşa berbiçav, ji bo hemû zimanan û ji bo zimanê Kurdi ji derbas dibe.

Li gor baweriya min, sedemên heri girîng ji bo peydabûna zaravayên zimanê Kurdi, rewşa abûri û siyasi (politik) e. Çimki sedemên paşvemayîn, parvekirin û kolonîkirina Kurdistanê bi xwe, wek esas girêdayê fakrorên abûri û siyasi ye. Faktorên din ji, her wek faktorên iklimê, cografyayê, dini û hwd. girêdayê faktorên abûri û siyasi ye û ev hemû faktor bi tevayî tesirê li ser jiyana gelê me û zimanê me kiriyê. Wek ku min pêşi ji behs kiribû, di Rohilatanavîn de ciyê Kurdistanê, di wari abûri (axên Kurdistanê di wari heyîyên binerd u sererd de gelek dewlemend e), politik û sîtrateji de xwedî ciyeke girîng e û ev rewş; ji Beriya Bûyina Îsa virde, heyani roja me ya îroyîn (ku ev pêvajoyeke bi hezar salan dirêj e), bala hemû gelên cihanê kişandiye. Bi hezar salan e ku axa Kurdistanê bûye qada şer; bûye ciyên êriş u qirkirinê. Gelek caran Kurdistan wêran bûye, talan bûye û serobino bûye; hatiye parvekirin û di merhala dawî de, di nav çar dewletên kolonyalist de hatiye mêtînghekirin (kolonîkirin). Carna em dibînin ku gelê Kurd li qeraxên çeman,

li ser axên avî û beji yê bi bereket ciwarbûne, bajarên avakirine, haletên çekirîne pêsta birîne, abûri û kultura xwe xurt kirine û hwd. . Lê carna ji em dibînin ku li hember talan, qirkirin û hovitiyên nedîtî yê dijminan, gelê Kurd koçewar bûye, xwe ber bi çiyên keşandiyê, çiyayên xwe ji xwe re kiriyê sîtar û kîrînen wan yê ku bi keda sedsalan avabûbû, di careke de serobino bûye û xîzmetên wan badilhewa çûye û hwd. . Ger em bi girêdayê vê rewşê, sinorên ku di jîmin di nav Kurdistanê de çekirîne ji pê ve bîkîm; hin baştir u zelatir rewşa jiyana gelê Kurd kîş dibe. Van bûyerên ku min bi kurta hi ani zimên, li ser zimanê Kurdi ji gelek tesirên negatîf hiştiye û ez dikarim bi awaki hêsa bîbêjim ku van sedeman, wek esas bûne bîngê ji bo peydabûn û jihev dîrketina zaravayên zimanê Kurdi. Divê em tesira dinê islamê û êzîditiyê ji, ji birnekî. Di gel van sedeman, sedemek girîng ji, gelê me wek dewletekê serbixwe, jiyana xwe dûr u dirêj nedomandiyê. Ev rewş ji pêşi li zaravayan vekiriyê û bûye sedem da ku zaravayên Kurdi zêdetir bîbîn û ji hev u du dûr bîkevin. Piştî ku min bi kurtebîrî behsa sedemên peydabûna zaravayên Kurdi kir; icar hewceye em werin ser zaravayên Kurdi û pîrsa heliya yekitiyê di nav zaravayên Kurdi de ji; emê li dawîya vê nuxtê de li ser rawestim.

Li ser zaravayên Kurdi, lêkolînên cûrbecûr hatine çekirin. Pêwîst e bi hindîkayî be ji, em di vi wari de çend numûnên cûrbecûr pêşberî xwendevanan bîkîm û ferqiyeta ku di nav van lêkolînan de heye binîn ber çavan.

Yên ku li ser zaravayên zimanê Kurdi lêkolîn çekirîne yek jê Ewliya Çelebi ye. Ewliya Çelebi di lêkolîna xwe de zaravayên Kurdi di bin panzdeh (15) biran (şaxan) de cîvandiyê û weha nivisandiyê :

” 1- Zaza, 2- Lulu, 3- Avnîki, 4- Mahmudiye, 5- Şîrvani, 6- Cîzîrewî, 7- Pîsani, 8- Sincari, 9- Harîri, 10- Ardalani, 11- Sorani, 12- Halîti-Halîdî, 13- Çekvani, 14- Îmadi, 15- Rojki-Rocîki ” (Binêre, Ewliya Çelebi, Seyahatname, Cilt IV, R.75)

Li gor baweriya min Ewliya Çelebi, dema vê lêkolînê çekiriyê, li gor zimanê Kurdi, zaravayên wi yê sereke baş kîş nekiriyê û zaravayên Kurdi û devo-

kên Kurdi ku li hînik herêmên Kurdistanê têtin axaftin têtîlê hev kiriyê û ji ber vê yekê gihaye neticeyeke şaş. Li gor çekirîna gotinan, qaidên giramatîkê û bi awaki tevayî li gor sistema ziman, divê mirov zaravayan û devokan têtîlê hev neke û wek hev nebîne. Çimki dibe ku di nav du herêman de, di nav zaravayek de devokên cuda hebîn. Bêguman ev rewş li Kurdistanê ji, li çend herêman xwe şan dide. Ger em wek numûne minak ji Tirkîyê şan bîdîn, ji bo zimanê Tirkî ji em rastê vê rewşa ha têtin. Tirkîya ku li Ankarê, li Adanê û li Stembolê têt peyivandin ne wek hev e. Ev naye wê manê ku ev hersi bajar xwediyê sê zaravayan e. Di nav van sê bajarên de devokên cuda xwe diyar dîke. Di warê zimanê nivîsê de, ferqiyet di nav devokan de namîne. Ferqiyeta ku heye, tenî di wari axaftinê de ye. Ewliya Çelebi ji, di vi wari de van nuxtên xuyaye neaniye ber çav.

Disa lêkolîneke çewt û şaş li ser zaravayên Kurdi, ji aliyê Ziya Gökalp ve hatiye çekirin. Ziya Gökalp di lêkolîna xwe de her zaravayeki Kurdi, wek zimaneki serbixwe daye xuyakirin. Lê ez bi xwe, Ziya Gökalp û lêkolînanê de di yek mêtîneke de nawezînim. Belam Ziya Gökalp, wexta Kurd bûye, li ser Kurdan û zimanê Kurdi lêkolînan çekiriyê û nivîsan nivîsandiyê. Lê paşi dest ji Kurdayetiye vekîşaye û bûye Tirk. Piştî ku Ziya Gökalp bû Tirk (!), icar li ser esasiyeten Tirkîtiyê nivîsan nivîsand û ew bixwe bû pîsporê idolojîya Kemalîzmê (burjuwazî) ya nijadperest a Tirkîyê. Belki wexta ser zaravayê Kurdi ji nivîsandiyê, wê demê dibe ku dev ji Kurdayetiye êdî berdabûbû û ji bo ku bîkeve çavê hukûmata Tirk, wezîfê xwe yê dawiyê ji bo Kurdan (!) kiriyê û hwd. . (Binêre, Z. Gökalp, Lêkolînen Sosyolojîk li Ser Eşîrên Kurd)

Di derheqê zaravayên zimanê Kurdi de, Şerefxanê Bedlîsê di pirtuka xwe ya ”Şerefname” (Tarîxa Kurd) de, zaravayên Kurdi yê esas di bin çar biran de cîvandiyê. Li gor pirtuka Şerefname, zaravayên Kurdi ev in : 1- Kurmancî (Ev zarava ji wek Kurmancîya Rohilatan û ya Roava dibî du şax), 2- Lur, 3- Kelhur, 4- Goran (Binêre, Şerefname — Tarîxa Kurd -)

EVANA NAS BIKE MÊTINGEH

Kêç û sıpi
Qırni û vızık
Dız û dûrız
Axa û beg
Ferq nakeve nabina wan
Xwina sor, xwina reş
Xwin, xwin e
Jı bona xwinmij
Evana nas bike Mêtîngêh
Nas bike û şer bike!

Evana ji şêx û dede ne
Destê wan da tembur û elbane
Cın û cınperi re "şer" dıkın
Lê kedxwaran re kar dıkın
Gotinên hezar salî
Hezar cari dibêjin
Bı xwe xwe ji nabisın
Evana ji kevnepereş û xwinmij in
Evana nas bike Mêtîngêh
Nas bike û şer bike!

Evana ji karker û gundi ne
Qehrêş in, hım giran in
Bı xem in bargiran in
Bın himê kedxwaran da
Evana bûne kerî kerî
Bûne nezan û xezan
Dı nav xwe da şer dıkın
Dijmîne xwe şa dıkın
Evana nas bike Mêtîngêh
Nas bike û hişyar bike!

Evana ji dengbêj û hozan in
Dılşevat û zımanên gel in
Dı helbest û gazineş xwe da,
Dibêjin hewar, hewar, hewar. . .
Hemû xwinmij û kedxwar
Bımijın, bımijın, bımijın. . .
Heta destê gel ket qırıka we
Ger hûn vereşın, vereşın, vereşın. . .
Evana nas bike Mêtîngêh
Nas bike û bıparêze!

Evana ji Pêşmerge û şoreşger in
Hevirê zanatî da hatine hıstırandin
Bı şîrê pak hatine mijandin
Hevalbendên bîndestan in
Şerkêş in, şurgiran in
Dijmîne diroka gemar in
Tac û textan di hijin in
Xwina mejokan dirijin in
Evana nas bike Mêtîngêh
Nas bike û bıparêze!

BRUSK

BIHAR

Sibe dibe lı welatê me xweş
Gûl û sosın pişkivın hev ra
Lı çiyayê Kurdistanê
Lı hêleki berf, lı hêleki roj

Welat, pır pır bêrya te kır
Guhdar ım, mala mın barkırın
Xwin dihêle, zikê mın oy! . hewar! .
Jı bir nabo Dêrsım, Agırî, Koçgırî
Egıt mırın, hestiyên wan man, jı me ra
Stıuyê mın bışkênın, darê enixwar
Derketın jı boy berxwedana me
Gelek namırın, em jı hene lo! .
Bese, bıgrın tıfinga xwe herın ceng
Xilas bıkın Kurdistanana xwe

İsko- Schweiz
29.01.1988

Bastarafı s.12 de

ve mücadelenin durumu, gelecek günler üzerine doğru bilgiler veriliyordu. Kurtarılmış bölgelerdeki yaşam, kurtuluş hareketine karşı çekimsiz durumda olan diğer bölgelerdeki köylüler için, mücadeleye özendirici birer canlı örnek durumuna geliyordu. Böylelikle köylüler mücadeleye kazanılıyor. Bu sabırlı mücadele kısa sürede meyvelerini vermiş ve silahlı mücadelede başarılar sağlanmıştı. Bu başarıya ve kurtarılmış bölgelerin oldukça genişlemesine rağmen, düşman ordusunda kalan veya sivil olup sömürgecilere hizmet eden Afrikalılar hala vardı. Parti, mücadelenin başından beri, bilinçli veya bilinçsizce, düşmana hizmet eden bu insanları direk hedef almadı. İkna yolunu kullandı. Cabral, düşman hizmetinde olan afrikalılara yönelik şu taktiğin uygulanmasını öneriyordu:

”...hala düşmanın hizmetinde olan, sivil ya da asker afrikalılar arasında siyasal çalışmayı sürdürün. Bu kardeşlerimizi kazanmaya çalışın. Öyle ki, düşman birlikleri içinde partiye hizmet etsinler, ya da, silahları ve cephaneleriyle bizim birliğe kaçınsınlar.”

Kurtuluş mücadelesi sırasında ve daha sonraki dönemde de halkın değer yargılarına ve dini inançlarına düşmanlık gösterilmedi. Geri bırakılmışlığın bir ürünü olan nuskalar, batıl inançlar yasaklanmadı. Ancak halkın büyük çoğunluğu mücadele sürecinde bu tür şeylerin gereksizliğine ve yanlışlığına inanarak kendisi terk etti.

Ülke koşullarına uygun mücadele taktikleri geliştirerek kısa sürede küçümsenmeyecek başarılar elde edildi. Bu nedenle sömürgeciler, Cabral'ı öldürerek mücadeleyi durdurmak istediler. Ve nihayet 20.Ocak 1973'te komşu ülke Gine Conakry'de Cabralı alçakça katlettiler. Ancak mücadeleyi durdurmaları mümkün olmadı. PAIGC için büyük bir kayıp oldu, ancak onun önderliğinde gelişen mücadele 10 yıllık bir sürede birhayli mesafe almış ve yolun sonuna gelmişti. Cabral'ın yerine **Aristides Preira** parti liderliğine getirildi ve mücadele Cabral'ın çizdiği doğrultuda sürdürülerek ulusal kurtuluş başarıyla sonuçlandı ve 1973 yılında parti kongresi yapılarak **Gine Bissao Cumhuriyeti** ilan edildi.

Bastarafı sayfa 6 "da

maktadır. Hatırlanacağı gibi, İsrail-Ürdün, Ürdün-Arafat arasında bu konuda sonuçsuz kalan bir dizi görüşme olmuş ve sonuçsuz kalmıştı.

Bu önerilere gün geçtikçe yenileri eklenmekte ve her kesim kendi önerisinin hayat bulması için yoğun faaliyet göstermektedir. Bu ara yoğun faaliyet içine girenlerden biri de Mısır devlet başkanı Hüsnü Mubarek. Mubarek, bilindiği gibi Camp David anlaşmasını imzalamasıyla Arap aleminden tecrit edilmiş durumdaydı. Şimdi de kaynağını Camp David anlaşmasından alan "yeni" bir öneriyle Avrupa, ABD ve Türkiye gezileri düzenledi. Öneri-

sine destek aradı. Bu öneri şöyle:

-Altı aylık bir sürede, İsrail işgal altındaki topraklara yahudileri yerleştirmeyi durduracak; buna karşın Filistinliler sürdürdükleri eylemlerden vaz geçecekler.

Bu öneri, ABD'nin önerisiyle çakışıyor ve 1978 yılında Sedat, Begin ve zamanın ABD baskanı J.Carter'in imzaladıkları Camp David anlaşmasının önerileriyle çakışıyor. Bu anlaşmaya göre de, İsrail, 5 yıl içinde işgal ettiği toprakların bir kısmından çekilecek ve Filistinlilere sınırlı yönetim hakkı tanınacaktı. Bu yeni öneriyle sadece 5 yıllık süre kısaltılmış ve altı aya indirgenmiş.

Bağımsız Gine Bisao Cumhuriyeti

On yıl sürdürülen mücadele sonunda ülkenin büyük bir kısmı sömürgecilerden arındırılmıştı. Daha 1972 yılında ülkenin değişik bölgelerinde seçime gidildi. (seçimler ayrı ayrı bölgelerde ayrı tarihlerde aşamalı olarak yapıldı. Ulusal meclis için halk 99 temsilci seçti. 1973 yılında PAIGC ikinci kongresini yaptı ve aynı yıl Gine Bissao'nun bağımsız bir cumhuriyet olduğu ulusal meclis tarafından ilan edildi. Bağımsızlık ilanından sonraki 3 ay içinde 73 ülke Gine Bissao'nun bağımsızlığını tanıdı.

Portekiz'in ve bazı batılı ülkelerin Gine Bissao'yu tanıması hemen olmadı. 1974 yılında Portekiz'de yapılan askeri darbenin ardından, sömürgeciler PAIGC ile masaya oturmayı kabullendi. 10 Eylül 1974'te yapılan anlaşmaya göre Portekiz, Gine Bissao'yu bağımsız bir cumhuriyet olarak kabul etmek zorunda kaldı.

Yeşil Burun Adaları'nın Bağımsızlığı

PAIGC Gine Bissao ve Yeşil Burun Adaları halklarının ortak partisiydi. Gine Bissao'da silahlı mücadele yürütülürken; Y.Burun Adalarında yeraltı örgütlenmesine daha çok önem verilmişti. Gine Bissao'nun bağımsızlığını ilan edilişle birlikte Adalarda da kitlesel eylemler hızlandı. Grevler, gösteriler yoğunlaştı. Portekiz sömürgecileri ülkenin bağımsızlığını tanıyacıklarına dair garanti vermelerine rağmen, başta katolik kilisesi olmak üzere diğer portekiz gerici, adaları terk etmek istemiyor ve faaliyetlerini yürütüyorlardı. Bu nedenle Parti, Adaların bağımsızlığı için Portekizle görüşmelere devam etti. 1974 yılında adaların bağımsızlığı kazanıldı. Seçimler yapıldı ve halkın %95'i PAIGC'ye oy verdi. Böylece Gine Bissao ile Yeşil Burun adalarının gönüllü bir siyasal birliği oluştu.

yararlanılan kaynaklar:

- 1- Gine'de devrim. (A.Cabral- Koral Yay.)
- 2- Guinea Bissau (Lars Rudebeck)
- 3- Befrielse Kampea (Afrika- Afrika grupları yayınları)

Aynı yoğunlukta diplomasi faaliyetini ABD, ortadoğuda yürütüyor. Önce ABD dışişleri yardımcısı Murphy bir nabız yoklaması için Ortadoğuda faaliyette bulundu. Akabinden ABD dışişleri bakanı George Shtz devreye girdi. ABD "yeni" önerileri için İsrail, Suriye ve Ürdünden destek aradı, ama umduğunu bulamadı.

ABD önerisine ilk tepki Suriyeden geldi. Suriye, ABD önerisini tartışmaya değer bulmadığını; Filistin halkının kendi geleceğini tain etme hakkını kabullenmeden ve İsrail, işgal ettiği Arap topraklarından çekilmeden, soruna çözüm getirilemeyeceğini açıkça belirtti.

Öte yandan, devamlı ikili oynayan Ürdün kralı Hüseyin, Avrupa ülkelerine yaptığı gezilerde, ABD'nin son önerilerinin çözümleyici olmadığını söylerken, ABD önerileri doğrultusunda İsrail ile bulunduğu da basına yansıdı.

Filistin halkının haklı mücadelesi ve buna bağlı diplomasi trafiği yoğunlaşarak devam edecege benziyor. . .

Özellikle işgal altındaki topraklarda Filistin halkının yükselttiği direniş, Ulusal kurtuluş savaşlarının haklılığını ve zorla, baskıyla durdurulamıyacağını bir kez daha kanıtlayarak Filistin Kurtuluş mücadelesine yeni boyutlar kazandırdı.

Sayfa 10 dan devam

anlatan belgelerden birisinde "her şeyin kralı Gurigalçu, Susa ve Elamı aldı ve marhası'yi tahrip etti." diye belirtilmektedir. Bir süre sonra Elam, tekrar bağımsızlığına kavuştu. (21)

II.Kurigalçu'nun yerine Nazimarutaş (MÖ.1323-1298) geçti. Nazimaruntaş'ın yerine de Kadasman Turgu (MÖ.1298-1280) kral oldu. Bu sıralarda Asurlar bölgede güçlenmiş ve bölgeyi tehdit edecek düzeye gelmişti.

Kadasman Turgu döneminde Hititlerle bir dostluk ve dayanışma anlaşması yapılmıştı. Bu anlaşmaya göre taraf olan her iki devlet krallarından biri öldüğünde, diğeri ölenin oğlunun babasının yerine geçmesi için yardım edecekti. Kadasman Turgu ölünce, yapılan yardımlaşma anlaşması gereğince Hitit kralı Hatuşili Kardunaj'a gelerek, Turgu'nun küçük yaştaki oğlu II.Kadasman Enlil'i (MÖ.1279-1265) kral tahtına oturttu. II.Kadasman Enlil, 15 yıl kadar ülkeyi yönetti, fakat yeterince eser bırakmadı. Kendisinin genç olduğundan zamanını eğlence ve avcılığa fazla harcadı. Bu yüzden Kardunaj devleti zayıfladı ve bundan yararlanan Asurlar ülkeye bağlı dağlık bölgelerin bir kısmını ele geçirdi.

II.Kadasman Enlil'in yerine I.Kudur Enlil (MÖ.1264-1255) geçti. I.Kudurun yerine de oğlu Surias (MÖ.1255-1242) kral oldu. Bunların dönemlerine ait bazı belgeler bulundu. "Bulunan bu belgelere göre Kardunaj halkının büyük bir ekonomik krize girdiği, halkın kendi borçlarını ödemesi bir yana; yaşam ihtiyaçlarını dahi karşılamaları imkanı ortadan kalktığı açık olarak belirtilmektedir. Halkın bu dönemde çalışmak ve yaşamını devam ettirmek için devamlı olarak bir yerden bir yere göç etmek zorunda kaldığı ve giderek daha çok fakirleştiği için elverişli yerlere göç ederken bir kesimi ise yaşamlarını devam ettirmek için gönüllü köle olarak çalışmaya başladıkları belirtilmektedir." (22) IV.Kastilyas (MÖ.1242-1235) Surias'tan sonra kiral oldu. Onun yönetim dönemi 8 yıl sürdü ve onun döneminde Kardunaj devletin sınırları daralmaya başladı. IV.Kastilyas, yönetimde kaldığı sekiz yılın beş yılını sarayda eğlenceyle geçirmiş; son üç

ylında da Elamların Kardunaj'a saldırması üzerine sarayından ayrılmıştı.

Yine IV.Kastilyas döneminde Asurlar Kardunaj'a saldırarak Guti bölgesini Kardunaj'dan aldı. Asurlara ait, yazılı bir belgede bu olay şöyle anlatılmaktadır: "Asur efendimin büyük tanrıları Enlil ve Sams'ın yardımcıları ve yerin göğün efendisi İhtar tanrısının desteğiyle ordularımı Kardunaj kralı Kastilyasın ordularıyla savaşması için karşılaştırdım. Askerleri öldürüp yerlere yatarlarken, kendi ellerimle Kardunaj kralı Kastilyas'ı yakaladım. Kollarını ve ayaklarını zincirle bağlayarak efendim Asura getirdim. Böylece Akad Sümer ve bütün Kardunaj ülkesini denize kadar, güneşin yükseldiği yerden olan sınırlarını devletimin sınırlarına kattım." (23)

Asurlar, Kardunaja girip büyük katliamlar yaptılar; şehirleri yakıp yıktılar ve tüm tapınakları kırdılar. Kardunaj halkını esir alıp Asura götürdüler. Kardunaj'a da kendilerine bağlı bir kral atadılar. Bu ilk kralın 7 yıllık yönetiminden sonra Enlil Nadim Sumi ve II.Kadasman Harbe birerbuçuk (1.5) sene arayla Asurlara bağlı olarak Kardunajı yönettiler. Daha sonra IV.Kastilyas'ın oğlu Adad Suma Usur (MÖ.1218-1189) da bir süre Kardunaj'ı Asurlara bağlı olarak yönetti.

"Adad Suma Usur, babasının ülkesi Kardunaj'ı yeniden Asurlardan bağımsızlaştırdı. Önce Asurları ülkesinden çıkardıktan sonra yönetimini sağlaştırdı. . .

Adad Suma Usur'un yerine Melişihu (MÖ.1188-1174) geçti. Melişihu zamanında Kardunaj devleti, yeniden güçlenip gelişti. Ekonomik durumunu düzelttiği gibi Asurlarla da iyi ilişkiler içine girdi." (24)

Melişihu'dan sonra oğlu Marduk Apal İdin (MÖ.1173-1161) Kardunaj kralı oldu. ". . .Kasit krallarından ilk defa tanrı Marduk ismini taşıyan kral buydu." Bu kral zamanında Kardunaj halkı yine bolluk içinde yaşamaya başladı. Marduk Apal İdin'den sonra yerine Zababa Suma İdin (MÖ.1160) geçti. Bu kralın döneminde Kardunajın durumu tekrar kritik bir duruma geldi. Bu durumdan yararlan-

an Asurlar, Kardunaj'a bağlı bazı şehirleri ele geçirdiler. Kardunajın bu kötü durumunu fırsat bilen Elam'lar da Kardunaj'a saldırıp Esnunna, Dur, Kurigalçu, Opi ve Sipphar şehirlerini ele geçirdiler. ". . .Elamların bu bölgeden alıp götürdükleri pekçok tarihi eser, günümüzde arkeologların yaptığı kazılarla Elamların başşehri Susa'da ortaya çıkarıldılar. Elamlar Kardunaj'a yaptıkları seferle, Kardunajın tarih ve kültürünü soydukları gibi halkını da köleleştirdiler. . . Bu yaptıklarıyla Kasitlerin Mezopotamyadaki tüm izlerini silmeye çalışmışlardı. " (25)

Elamlar, önce Kasitlerin bazı bölgelerini ele geçirmek suretiyle Kardunaj devletini böldüler, sonra da tüm ülkeyi ele geçirdiler, büyük katliamlar yaptılar. Kardunaj halkı bir kaç kez ayaklandıysa da bu ayaklanmalar da bastırıldı. Böylelikle Kardunaj halkı Elamlara boyun eğmek zorunda kaldılar. Ancak halkın bir kesimi göç ederek eski ülkeleri olan orta Zağroslara geri çekildiler ve burada yönetimlerini yeniden kurup güçlendiler.

Devam Edecek

Yararlanılan kaynaklar

- 1- İslamiyete Kadar Kürdistan Tarihi; E.Xemgin, cilt 4, Verlag Yay. s.167
- 2- Age. s.167
- 3- Age. s.167-168
- 4- Age. s.173
- 5- Age. s.176
- 6- Age. s.177
- 7- Age. s.54
- 8- Age. s.40
- 9- Age. s.42
- 10-Age. s.40-41
- 11-Age. s.44
- 12-Age. s.61
- 13-Age. s.62
- 14-Age. s.62-63
- 15-Age. s.63
- 16-Age. s.64
- 17-Age. s.64
- 18-Age. s.65
- 19-Age. s.66
- 20-Age. s.67
- 21-Age. s.68
- 22-Age. s.69
- 23-Age. s.70
- 24-Age. s.70
- 25-Age. s.71